

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANA-BABA TUTUMLARI İLE
KENDİNE SAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN IZGAR

Hazırlayan
AYŞE ÜNÜVAR

KONYA-2007

ÖZET

Bu araştırmada, Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba Tutumları ile Kendilerine Saygı Düzeyleri incelenmiştir. Bu araştırma tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın alışma evrenini, 2006-2007 Eğitim-Öğretim yılında Konya İli Seydişehir ilçesindeki Liselerde öğrenim gören 1.2.3. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. İlgili sınıflardaki öğrencilere gruplar halinde araştırmanın ölçüm araçları uygulanmıştır. Araştırma örneklemi tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırma örneklemi toplam 571 öğrenciden oluşmaktadır.

Verilerin toplanmasında, Kendine Saygı Ölçeği (K.S.Ö) ve Ana-Baba Tutumları Ölçeği kullanılmıştır.

Verilerin analizinde; t testi ve F testi (Varyans analizi), Tukey testi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; Kız ve Erkek öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumları(demokratik, otoriter, koruyucu) arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Sınıf değişkeni açısından lise 1.2. ve 3. sınıflar arasında da anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır; okul türü değişkeninde Koruyucu ve Otoriter Ana-baba tutumlarında anlamlı bir fark bulunamamış; oysa demokratik ana-baba tutumları açısından, Anadolu lisesi lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Yine Kız öğrenciler ile Erkek öğrencilerin, Kendilerine saygı düzeyleri açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır; aynı şekilde sınıf düzeyi değişkeni açısından da Lise 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin Kendilerine Saygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmezken; okul türü değişkeninde Sağlık Meslek Lisesi lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

SUMMARY

In this search, parents attitudes which high school pupils perceive and levels of self_esteem have been examined. This search has been made suitably to search model.

The search's study term has been formed by the pupils who are studying at first, second, third classes at Seydişehir High School in 2006-2007 Educational Year. The search's measurement equipments have been applied in groups to the students who are at that classes. The Search sample has been chosen with accidental group sampling method. The search sample has consisted of total 571 pupils.

In datums' being gathered, self_esteem measure and the parents attitudes measure has been used.

In datums' analysis T and F tests, Tukey test have been used. In datums' analysis.

According to the search finding; a remarkable difference among school girls' and school boys' parents attitudes hasn't appeared. From the point of changeable factor of classroom; although a remarkable difference hasn't appeared among first, second, third classes too; in changeable factor of school a remarkable difference hasn't been found in protective and authoritarian parents attitudes; otherwise from the point of democratic parents attitudes; a remarkable difference has appeared in favour of Anatolian High School.

A remarkable difference hasn't appeared among school girls' and school boys' levels of self_esteem once again; in the same way from the point of changeable factor of class level although a remarkable difference hasn't been seen among levels of self_esteem of the pupils who are at first, second, third classes in changeable factor of school has appeared in favour of Medicine Trade School.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLAR LİSTESİ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
PROBLEM CÜMLESİ.....	6
ALT PROBLEMLER.....	7
SAYILTILAR.....	7
SINIRLILIKLAR.....	7
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	8
TANIMLAR.....	8

BÖLÜM II

PROBLEMİN KURAMSAL TEMELİ İLE İLGİLİ	
ÇALIŞMALAR.....	10
A- ANA-BABA TUTUMLARI.....	10
B- ERGENLİK DÖNEMİ.....	17
C- ERGENLİK DÖNEMİ KURAMLARI.....	19
D- BENLİK.....	21
E- BENLİK SAYGISI.....	24

BÖLÜM III

KONU İLE İLGİLİ YURT İÇİ VE YURT	
DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	28
A-Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	28
B- Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	33

BÖLÜM IV

YÖNTEM.....	37
Araştırma Modeli	37
Evren ve Örneklem	37
Veri Toplama Araçları.....	38
Kendine Saygı Ölçeği(K.S.Ö)	39
Ana-Baba Tutumları Ölçeği	42
Verilerin Toplanması	44
Verilerin Analizi	44

BÖLÜM V

BULGULAR.....	45
---------------	----

BÖLÜM VI

TARTIŞMA VE YORUM	57
SONUÇ VE ÖNERİLER	64
KAYNAKÇA.....	66
EKLER	78
EK- 1 Kendine Saygı Ölçeği (K.S.Ö).	
EK- 2 Ana-Baba Tutumları Ölçeği.	

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Araştırma örnekleminin cinsiyetlerine göre dağılımı

Tablo -2: Araştırma örnekleminin okul türü ve sınıf düzeyine göre dağılımı

Tablo 3: Öğrencilerin kendine saygı puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

Tablo 4: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı düzeyi puanlarına ilişkin N, $\bar{X}$, Standart sapma değerleri

Tablo 5: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Tablo 6: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin tukey testi sonuçları

Tablo 7: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre kendine saygı düzeyi puanlarına ilişkin N, $\bar{X}$, Standart sapma değerleri

Tablo 8: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Tablo 9: Öğrencilerin algılanan ana-baba tutumları puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

Tablo 10: Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puanlarına ilişkin N, $\bar{X}$, Standart sapma değerleri

Tablo 11: Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Tablo 12:

Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin tukey testi sonuçları

Tablo 13: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre algılanan ana-baba tutum puanlarına ilişkin N, $\bar{X}$, Standart sapma değerleri

Tablo 14: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

ÖNSÖZ

Ergenlerin kimlik gelişiminde aile içi etkileşimin önemi yadsınmaz. Aile içinde ana-babanın ergene yönelik tutumları, onun ruhsal gelişiminde olumlu etkiler bırakabileceği gibi yaralanmalara da sebep olabilmektedir. Özellikle kimlik arayışı içinde olan genç benliğini bulabilmek, dönemin getirdiği yükleri kolay kaldırabilmek için yanında yakınlarını arayacak, onların sevgi ve onayına ihtiyaç duyacaktır. Bu dönemlerde Ana-baba tutumlarının etkisi gencin ileriki yaşam doyumunu etkileyecek, onların “otoriter, demokratik ve koruyucu” tutumları onun sağlıklı bir benlik saygısı geliştirmesini, yani; kendini olduğu gibi kabul edip kendisi ile barışık olmasını etkileyecektir. Toplumsal yaşamda ruhsal problemlerin birçoğu kişinin kendisi ile olan anlaşmazlığından kaynaklanabildiğinden gençleri oldukları gibi kabul edip yaşamlarında onlara destek vermemiz gerektiğini düşünerek bu araştırmayı gerçekleştirdim.

Öncelikle çalışmalarımın her aşamasında beni yönlendiren, karşılaştığım her sorunun çözümünde bana yol gösteren, her zaman bana güvenen ve çalışmalarına destek verip beni yüreklendiren, bendeki ışığı fark ederek lisans üstü eğitim yapmamda emeği olan sayın hocam, danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin IZGAR 'a içten teşekkür ederim. Onun yardımları sayesinde eğitimim adına kendime birçok şeyler kattığıma inanıyorum. Bunun içinde kendim ve öğrencilerim adına sonsuz saygılarımı sunuyorum.

Eğitimimiz, sırasında çok yoğun çalışmaları arasında bile tüm arkadaşlarım ve bana zaman ayıran iyi bir danışman olabilmenin; buna inanarak ve severek gerçekleşebileceğini söyleyen, her insanın değerli olduğunu ve kendimi değerli hissetmemi sağlayan değerli bilim insanı; Prof. Dr. Ömer ÜRE' ye içten teşekkür ediyorum.

Hayatımın her safhasında karşılaştığım her güçlükte; yanımda olan ve olacaklarına yürekte inandığım canım aileme; özellikle de kendine saygı duyma özelliğini aldığım canım babam Faik ÜNÜVAR' a sonsuz teşekkür ediyorum.

AYŞE ÜNÜVAR

EYLÜL - 2007

BÖLÜM I

Giriş

Gençlik dönemi çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan bir dönemdir. Bu dönemin bütün yönlerini kapsayan yeterli ve herkesçe kabul edilebilir bir tanımını vermek çok güçtür. Çünkü toplumdaki topluma, devirden devire, kişiden kişiye farklı özellikler göstermektedir hatta bir toplumun çeşitli kesimleri için bile bu farklılık söz konusudur (Ekşi,1990).

Çocuğun kişiliği, öncelikle aile içinde anne-babası ile etkileşimi sonucu gelişir. Aile çocuğun içinde bulunduğu toplumun beklentilerine, değer yargılarına uygun, uyumlu bir birey olarak yetişmesinde önemli rol oynar (Çağdaş, 2002).

Aile toplumun temel birimini oluşturan ve çocukların büyütüldüğü, çeşitli yöntemlerle yetiştirildiği ortamdır. Anne - babalar çocuklarının fiziksel gelişiminin yanın da duygusal, sosyal, psikolojik gelişimlerinde önemli etkiye sahiptir.

Yavuzer, ana – baba - çocuk ilişkisinin temelinde ana - baba tutumuna bağlı olduğunu belirtmektedir (Yavuzer, 2001).

Doğumdan itibaren çocuğa en yakın olan kişiler ana-babasıdır. Bu nedenle ana-baba çocuk tarafından yakınlık figürü olarak algılanır ve ona güvenlik duygusunun temelini kazandırır. Ana-baba ve çocuk arasındaki sevgi ilk günlerden başlayarak yaşam boyu devam eder, bireyin bağımsızlığını ve yeterlilik duygusunu geliştirir (Kenny,1990).

Aile içi iletişimin kalitesi adölesa'nın benlik saygısının gelişimi açısından çok önemlidir (Aksaray, 1992). Çünkü çocuk hoş olmayan iletişim kalıplarını kendi ana-babasından öğrenir. Ana-baba kendi adölesan döneminde bir takım problemlerini çözmemiş se çocuğuna karşı otoriter bir tutum sergileyecek, çocuğuyla katı ve tek taraflı bir ilişki içine girecektir. Kendi problemlerini halledebilmişse çocuğunun yaşamına empatik bir anlayış gösterebilecektir (Aksaray,1992).

Ataç (2002)'a göre, genelde aileler çocuklarına biçim verirler onların başarı şemalarını kendileri çizerler. Çocuğun yaşamında ve eğitiminde ilk ve son noktayı her zaman aileleri koymaktadır.

Gençlik dönemi bir bakıma kimlik arama, kendini ispatlama, bağımsızlık kazanma evresidir. Bu kimliğini kazanma çabası içindeki genç, yetiştikenden arzu ettiği güveni göremezse huzursuz olur. Aslında ana-baba ve diğer yetişkinler gençlerin neleri yapıp neleri yapmayacakları konusunda görüş birliğinde değildirlir (Kulaksızoğlu, 2001).

Turnbull (2001)'ye göre, anne-babalar olarak bir işten diğerine koştururken çocuklarımıza talimatlar yağdırmakla yetiniyor, onlarla hayalleri ve hedefleri hakkında onları, nasıl gerçekleştirecekleri hakkında gerçek konuşmalar yapmaya zaman ayırmıyoruz demektir.

Rogge (2001)'e göre ergenlik çağındakinin kendini riske atıcı davranışları, çocuğun duygusal açıdan memnun olmadığı bir duruma işaret eder. Bu, çocuğun konuşmadan; kendisine yardım edilmesi için haykırması demektir. Bu yardım çığılığı mutsuz ve sorumlu durumlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Anne-baba- çocuk ilişkisinde duygusal açıdan bir boşluk bir eksiklik vardır.

Ergenlik; insanın yaşam döngüsünde çok özel bir dönemdir. Büyüme görevini sonlandırma ve büyüüp gitme sürecini başlatma sürecidir. Bu dönem 5- 7 yıllık bir zaman dilimine serpiştirilmiş olan duygusal oluşumların zihinsel değişimlerin ve fiziksel olgunluğun bir bileşimidir. Bu dönemde olanlar heyecanlandırıcı ve canlandırıcı, aynı zamanda ürkütücü ve karıştırıcıdır. Gerçekte ergenin fiziksel, toplumsal, duygusal ya da zihinsel benliğinin şekillenmeyen hiçbir yanı yoktur (Adams,1995).

Ergenliğin gelişim görevleri, mekanik bir şekilde aşılması gereken engeller değildir. Bu görevler daha derin bir anlam da oldukça kişiselleştirilmiş deneyimler dir ve bunların her biri, ergenin kendisini birey olarak tanımlamasına ve benlik-kavramı ve benlik-saygısı duygularının gelişebileceği, tanınabilir ve oldukça yordanabilir bir “benlik “geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Adams,1995).

Ergen nadiren anladığı bir dünyada tanımadığı bir imge yi amaçlayarak henüz keşfettiği bir bedenle kişi olmanın eşliğine girer. O kendi kendine dayanmak isteyen bir birey olmak ile aynı zamanda yalnızca ailenin verebildiği azıcık güvenliği ve güvenceyi yitirmekten korkan biri olmak arasında karışık bir isteğe sahiptir (Gander,1995).

Ergenliği en iyi tanımlayacak bir düşünce seçmek zorunda kalsaydık, olup biten pek çok şeyin hem nedeni hem sonucu olan kimlik arayışını ya da benlik-kavramını seçerdik. Purkey (1970), benlik- kavramını “bir bireyin kendisi hakkında sahip olduğu inançların karmaşık ve dinamik bir sistem olarak tanımladı. Horrocks (1969) benlik-kavramını “ bir bireyin kendi kendine var saydığı kimliği “ olarak tanımladı. Biz benlik- kavramını bir bireyin yalnızca ona özgü tutumlardan, duygulardan, algılardan, değerlerden ve davranışlardan ibaret kendine ilişkin görüşü olarak görüyoruz (Gander, 1995).

Benlik-kavramı bir seferde gelişmez. Benlik- kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişir. Diğer insanlarla etkileşimden ya da kendi duygularımızla ve düşüncelerimizle iç diyalogumuzdan çıkar.

Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana-babadan uygun davranışı gösterme baskısıyla, yaşlılardan başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından, bir yığın başka olaylardan etkilenir. Buna karşılık, ruh ve beden sağlığımızı başkalarıyla ilişkileri, akademik başarıları ve meslek seçimini etkileyebilir. Eğer her şey yolunda giderse çeşitli parçalar birbirleriyle harmanlanır ve kapsayıcı bir benlik- kavramı oluşur (Gander,1995).

Benlik – kavramı zaman içinde herhangi bir anda farkında lığımız; hakkında sahip olduğumuz fikirlerin ve tutumların özel bir birleşimi anlamına gelir. Benlik- kavramı bireyin benliğinin deneyimlerinden çıkartılan düzenlenmiş bir bilişsel yapı olarak değerlendirilebilir. Kendimizle ilgili farkında lığımızdan kendimizi bir varlık olarak nasıl değerlendirdiğimize ilişkin fikirler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla benlik kavramı benliğin bilişsel yanıdır.

Benlik-saygısı ise; benliğin duygusal boyutudur. Birey kim olduğuyla ilgili belirli fikirlere sahip olmasının yanı sıra kim olduğuyla ilgili belirli duygulara da sahiptir. Böylelikle benlik-saygısı bireyin benliğini beğenme ve değerli bulma derecesi olmaktadır. Bütün bunlardan ortak olarak kişilik diye adlandırılan olgu ortaya çıkmaktadır. Bireyin benlik duygusu yalnızca ideal olarak olmak isteğiyle değil; aynı zamanda diğer insanlarla olan etkileşimlerde kendi benliğini nasıl gördüğüyle de beslenmektedir. Birey toplumsal bir dünya içinde yaşadığından, benliğin toplumsal bir ürün olması şaşırtıcı değildir. Bireyin benliğini diğerleriyle karşılaştırması ergenlerin sahip olmayı istediği benliği, kendilerinden olmaları ve yapmaları, daha gerçekçi biçimde beklenen toplumsal gerçekliğe karşı sınamalarına izin veren önemli ve sürekli bir süreçtir. Bu süreç yaşam boyunca devam eder ama ergenlik yıllarında daha fazla enerji ve yoğunluk taşır (Adams,1995).

Benlik kavramı algılanan benliktir ya da kişinin “ben “ ya da “benim “ olarak ifade ettikleridir. Başka insanlardan olumlu saygı görme gereksinimi, ilk çocukluk döneminde öğrenilen bir gereksinimdir. Burada olumlu saygı bir başkasının yaşantısal alanında olumlu bir farklılık yaratacak şekilde kendisini algılama yaşantısı demektir. Muhtemelen pek çok durumda genç bir kimsenin davranışı ve bu davranışa ait yaşantısı başkalarından aldığı olumlu saygıyla çakışacaktır, böylece olumlu saygı gereksinimini karşılayacaktır.

Benlik kavramındaki özelliklerden biri de “kendine saygı düzeyi’dir. Bunu ifade etmenin bir diğer yolu da insanların kendini takdir etme düzeyine bakmaktır. Rogers (1959)’e göre, bir kimse benlik kavramında kendisiyle ilgili yaşantıların olumlu saygıdan ne daha az ne de daha çok yaşadığında, bu kimse koşulsuz olumlu saygıyı yaşamaktadır. Kendini kabul etme düzeyi de kendine saygı düzeyini ifade etmenin bir yoludur (Richard,1982).

Bireyin üst düzey de koşulsuz olarak kendine saygı göstermesi veya kendini kabul etmesi bunun ifade şekillerinden biridir. Burada ki kendine saygı kişinin kendi organizmasının değer biçme sürecine dayanmaktadır. Üst düzeyde koşulsuz olarak kendine saygı gösteren kimseler tüm davranışlarını ve tutumlarını takdir etmeyebilmekle beraber kendisini takdir eder.

Combs ve Syngg (1959), burada ödüllendirmenin yalnızca sayısının önemli olmadığını yeterli bir kişiliği tanımlayan olumlu benlik kavramlarının önemli olduğunu, belirtmektedirler. Belki de olumlu benlik kavramları ve ya değerlendirmeleri, gerçekçi algılamayı gölgeleyen koşulları ifade edeceğinden, kendini kabul etme arzu edilen kaliteyi ifade etme de daha temel bir yoldur (Richard, 1982) .

Kendini kabul, kişinin olumlu ve olumsuz yönleriyle her bir özelliğini gerçekçi objektif bir biçimde tanınması ve bu özellikleri kişiliğinin bir parçası olarak kabul etmesidir (Baykal,1988).

Rogers 'in kuramına göre olumlu bir benlik bilinci geliştirebilmek için kişinin koşulsuz sevgi içinde yetişmesi onun düşünce ve hissettiklerinin kendi dünyası ve kendi bütünlüğü içinde algılanıp değerlendirilmesi ve onunla içten, samimi (içi-dışı bir) bir ilişki kurulması gerekir (Arı, Üre ve Yılmaz,1999).

Gordon (1970), Ebeveynlerin kendine saygı ve ya kendini kabul etme düzeyinin durağan bir şekilde olmamakla birlikte çocuklarının davranışlarını kabul etme düzeyi ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Gordon,1996).

Ana-babalar çocuklarının sorunlarını çözmeyi sürdürdükçe çocuklar da bağımlı olmayı sürdürürler (Gordon,1996).

Şemin;(1973) aile yapımızın ataerkil (patriarkal) oluşu, dolayısı ile çocuk ve gençlere aile için de fikirlerini serbestçe söyleme imkanının tanınmadığını savunmaktadır.

Aile içinde çocuk ve gence düşüncelerini söyleyebilme fırsatları verilmemesi onları silik ve pısırik, bireysel gelişimden yoksun insanlar haline getirmektedir (Kulaksızoğlu, 2001).

Toplumumuzda çocuğun ele alınış biçimi ve çocuk yetiştirme tutumlarımız konusundaki ileri sürülen fikirler de ortak noktalar; çocuğa karşı geleneksel tavır alışların baskılı ve kısıtlayıcı olduğu; kızların daha çok boyun eğen, bir kimlik geliştirecek şekilde yetiştirildikleri; erkek çocuklara aile içinde daha çok değer verildiği şeklindedir (Kulaksızoğlu, 2001).

Ataerkil aile düzeni içinde çocuğa düşüncelerini serbest şekilde ifade etme imkanı tanınmamaktadır. Söz hakkı verilmeyen, çocuğun kendisinin değersiz olduğu duygusuna kapılacağı ve etrafına karşı ilgi duymayacağı, kişisel girişimde bulunmaktan ve sorumluluk almaktan çekineceği ileri sürülen ortak noktalar arasındadır. Aynı şekilde aile içinde iletişim azlığının, anne- baba ve çocukların birbirlerini anlamalarında güçlükler neden olduğu da vurgulanmaktadır.

Bedensel ceza belli bir kesimde hala çocuğa karşı uygulanan bir ceza biçimidir. Sürekli bu şekilde cezalandırmanın çocukta olumsuz bir benlik-gelişmesine yol açacağı söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2001).

Araştırmacı gençler arasında yüksek benlik-saygısının hazırlayıcılarından en belirgin olanların ana-baba davranışı ve ana-babaların oluşturduğu kurallar ve düzenlemelerin sonuçları olduğu belirtilmektedir. Araştırmacı davranış üzerinde önceden belirlenen ve tutarlı olarak uygulanan sınırların yüksek benlik-saygısı ile ilişkili olduğu gözlenmiştir (Adams, 1995).

Açık sınırlar koyan aileler, cezanın daha uygun şekillerini kolaylaştırmakta; benlik-saygısı yüksek çocukları olan aileler çocuklarına derin bir sevgi beslemekte ve bunu sergilemekten kaçınmamaktadırlar. Yüksek benlik-saygısına sahip çocukların aileleri çocuklarına tam ya da tama yakın bir kabul göstermekle kalmayıp oluşturulan sınırlar içinde çocuğa bir esneklik tanımaktadırlar (Adams,1995).

Gençlerin, yetişme çağındayken ailenin tutumunun önemli oluşu ve ergenin kimlik arayışında, kendini kabulü ve kendine olan saygısının kişilik oluşumuna etkisinden yola çıkılarak aşağıdaki problem ele alınmıştır.

Problem Cümlesi

Lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ile kendine saygı düzeyleri; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır.

Araştırmada; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü değişkenleri ele alınmıştır.

Bu amaçlara ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Problemler

1. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri devam ettikleri okul türü değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri devam ettikleri sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin algıladıkları anne- baba tutumları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?
5. Lise öğrencilerin algıladıkları anne- baba tutumları devam ettikleri okul türü değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin algıladıkları anne- baba tutumları devam ettikleri sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin Kişisel Bilgi Formu, Ana-Baba Tutumları Ölçeği, Kendine Saygı Ölçeklerini gerçek durumlarını yansıtacak şekilde içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma Konya İli Seydişehir merkezi okulları (Liselerde okumakta olan) öğrencileri ile yapılmıştır. Bundan dolayı araştırma sonuçları ancak benzer nitelikteki öğrencilere genellenebilir.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin Kendine Saygı düzeylerine ilişkin elde edilen veriler Bogenç (1994)'in geliştirmiş olduğu “Kendine Saygı Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmada Ana-Baba Tutumlarına ilişkin olarak elde edilen veriler Kuzgun(1972)'un geliştirmiş olduğu “Ana-Baba Tutumları Ölçeği”, (Ergenler İçin)’ nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Araştırmanın Önemi

Gençlerin, ana-baba tutumlarını (Demokratik, Otoriter, Koruyucu) algılama düzeylerinin ve kendilerine saygı düzeylerinin bilinmesi öğrencilere verilecek olan eğitim ve rehberlik hizmetlerinde yardımcı olunması açısından önemli görülmektedir.

Tanımlar

Kendine Saygı [Benlik Saygısı] İnsanın, kendine ilişkin tutumu kendine saygı (self-esteem) olarak adlandırılmaktadır. Kendine saygı, kişinin özünü bir nesne olarak ele alıp değerlendirmesi sonucunda kendisi hakkında vardığı yargılara, yani öz kavramına karşı geliştirdiği tutum olup; öz kavramının duyuşsal yanını oluşturur. Kendine Saygı, kendini önemli görme, kendini kabul gibi kavramlarla betimlenen ya da bu kavramları içeren bir üst kavram olarak düşünülebilir. Kişi'nin özüne ilişkin değerlendirmeleri kendine saygı, özüne saygı gibi terimlerle ifade edilir (Rogers,1951;1959). (Kuzgun, Bacanlı, 2005).

Benlik: Benlik kavramı, bireyin kişisel özelliklerini, sınırlılıklarını, hoşlandığı ve hoşlanmadığı özelliklerini fark etmesiyle belirir. Benlik kavramı ve benlik saygısı birbirine çok yakın kavramlardır. Çocuklar, değerli oldukları veya olmadıkları fikrini diğer insanların kendilerine olan davranışlarından ve tepkilerinden öğrenmektedirler (Özer, 2001)

Kendini Kabul: Kişinin olumlu ve olumsuz yönleriyle her bir özelliğini gerçekçi ve objektif bir biçimde tanınması ve bu özellikleri kişiliğinin bir parçası olarak kabul etmesidir (Baykal,1988).

Aile: Toplumun, temel birimini oluşturan ve çocukların büyütüldüğü çeşitli yöntemlerle yetiştirildiği ortamdır. Anne-babalar, çocuklarının fiziksel gelişiminin yanında duygusal, sosyal, psikolojik gelişimlerinde çok önemli etkiye sahiptir (Çağdaş, 2002).

Tutum: Bir objeye atfedilen ve onun psikolojik bir objeye ilgili düşünce duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Smith 1968).

Ana-Baba Tutumu: Kuzgun(1972) Ana-baba tutumlarını “Demokratik”, “İlgisiz” ve “Otoriter” olarak 3 tipte incelemiştir.

- Demokratik Ana-Baba: Çocuğuna içten sevgi ve saygı duyar ve bunu şartsız olarak gösterir. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır. Yaşına göre çocuğu kendisi ile ilgili kararlar almaya teşvik eder. Çocuğun görüşlerine değer verir, dilsel alış verişe olanak sağlar hemen her konuda çocuğa rehber olmaya çalışır.

- İlgisiz Ana-Baba: Çocuğunu ihmal hatta psikolojik yönde reddeder. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından habersizdir. Nerede ve ne yaptığı ile pek ilgilenmez. İlgisiz ana-baba en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol uygulayan ana-babalardır.

- Otoriter Ana-Baba: Belki çocuğu sevmektedir, ancak sevgisini çocukları istedik şekilde davrandıkça gösterir. Otoriter ana-baba kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuğundan mutlak itaat bekler. Çocuğuyla dilsel alışverişte bulunmaz istek ve emirlerinin tartışmasız yerine getirilmesini ister (Kuzgun,1972).

BÖLÜM II

PROBLEMİN KURAMSAL TEMELİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde Ana-Baba Tutumları, Ergenlik Dönemi, Ergenlik Dönemi Kuramları, Benlik ve Benlik Saygısı ile ilgili kavramsal açıklamalara yer verilmiştir.

A-ANA-BABA TUTUMLARI

Ailenin çocuk üzerindeki etkilerinin daha çocuk anne karnındayken başladığı bilinmektedir. Çocuğun doğumuna karşı ailenin isteksiz olması, dolayısıyla ortaya çıkan duygusal tepki yoğunluğu, kızgınlık, ruhsal ve fiziksel yorgunluk, umutsuzluk, korku gibi duyguları, aşırı heyecanları bebeği daha anne karnındayken bile etkiler. Bu duyguların heyecanların uzun süreli olması, bebeği doğuştan sonra da etkiler (Ekşi,1990).

Ana-baba çocuğun en uzun süre ve en yakın etkileşimde bulunduğu kişilerdir. Çocuk kültürel değerlerini, temel alışkanlıklarını gelişim görevlerine karşı yaklaşımlarını aile ortamında kazanır. Çocuğun olumlu bir benlik –tasarımı oluşturmasında yeterlilik duygusu kazanmasında ana - babası ile etkileşimi sırasında aldığı geri bildirimler çok önemli rol oynar.

Ana - babalar çocukları için en yakın özdeşim modelleridirler. Özellikle kişiliğin formatif yıllarında ana-babaların tutumları çocuklarda temel karakteristiklerin oluşmasında başrolü oynamaktadır (Kuzgun,1995).

Toplumlarda işbölümü ne kadar artarsa artsın, eğitim teknolojisi ne kadar gelişirse gelişsin, dün olduğu gibi bu gün de, gelecekte de çocuğun eğitiminden birinci derece aile sorumlu olacaktır. Hiçbir kurum çocuğun büyüme çağında gereksinimi olan sevgiyi güveni, morali, sıcak aile ortamını ona aile ocağı kadar veremez (Öztürk,1990).

Erikson, anne-baba tutumunun yaşamın ilk yıllarında, çocukta temel güven duygusunun gelişmesinde çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Eğer çocuk, özellikle annenin kendini seven koruyan ve gereksiz yere terk etmeyeceği duygusunu yaşarsa,

yani bu duyguları anne hissettirirse, çocuk kendine güven duygusu geliştirmeye başlar. Bu da çocuğun kendine ve dış dünyaya güvenmesi demektir (Kulaksızoğlu,1998).

İnsanın tüm davranışları çocukluğunun ürünüdür. Bu nedenle insana çocukluk döneminde örnek davranışlar aşılacak gerekmektedir. Bireyin yetiştiği aile ortamı ve aile bireyleri ile olan ilişkiler kişiliğin oluşmasında çok önemli rol oynar. Çocuk bol konuşma ve öğütten çok ana-babanın davranışlarından etkilenir ve bu davranışları kendisine örnek olarak alır (Geçtan,1981).

Çocuk dünyaya geldiği an ilk etkileşimde bulunduğu kişiler aile bireyleri ve özellikle ana-babasıdır. Bu etkileşim çocuğun tüm yaşamı boyunca devam eder. Aile çocuğun kişilik yapısının oluşmasında ana-baba etkisinin önemli bir yeri ve değeri vardır (Yörükoğlu,1979).

Anne-baba çocuğun duygularını inkar edip, kendi duygu ve düşüncelerini çocuğa kabul ettirmeye çalışmaktadır. Sonuç; ise tartışma, birbirinden uzaklaşma, çocuktan; anneye –babaya kızgınlık, içerleme, öfke anne-baba dan; çocuğa,kızgınlık, içerleme öfke bu duyguların ileriki iletişime yansımaları.

Bu gibi tartışma ve kırgınlığa meydan vermemek için, dikkat edilmesi gereken üç önemli durum vardır:

- 1- Kendini çocuğun yerine koyarak (empati) durumu değerlendirmek.
- 2- Çocuğun anne-babadan ayrı ve farklı duyup düşünebileceğini kabul edebilmek.
- 3- Çocuğun, gelişim süreci içinde (yaşının icabı) bazı davranış ve duyguları bulunabileceğini bilmek ve bunları geçici olarak kabul etmek (Navaro, 2001).

Genel olarak ana-baba tutumları iki temel boyutta ele alınmıştır. Bunlar kabul etme –reddetme, özerklik –denetim boyutlarıdır.

Kabul eden ana-baba; ılımlı, şefkatli çocuğu ile gurur duyan anlayışlı çocuk merkezli çocuğun bağımsız davranışlarına olumlu tepki veren uyguladığı disiplinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklayan fiziksel cezaya başvurmeyen ana babadır (Becker ,1964).

İlimli ve kabul eden ana- baba çocuklarına beklentilerinin mantıklı açıklamasını yaptığı için, çocuk kurallara daha fazla uyar. İlimli ana babanın çocukları kendileri hakkında olumlu düşüncelere sahiptirler, kendilerine güvenleri yüksek, anksiyete seviyeleri düşüktür. Ailesel ılımlılık ve kabul etme çocuğun öğrenmesine ve olumlu bir şekilde gelişmesine reddetme ve fiziksel cezadan daha çok yardımcıdır. İlimli ve kabul edilen tutumla eğitilen çocuk, düşmanca tutumla eğitilen çocuktan daha fazla ana babasını memnun etmek ister (Maccoby ve Martin 1983).

Ana baba tutumunun reddetme boyutu ise çocuktan hoşlanmama, ona kızgın olduğunu gösterme olarak ele alınmıştır(Kagan,1971).

Ana baba tutumlarının özerlik- denetim(demokratik-otoriter tutum)boyutu; çocuğun olumlu sosyalleşmesi için sadece ılımlılık ve kabul etme tutumları yeterli değildir, Ana babanın belli düzeyde kontrol, sınırlama ve standartlar koyması da gerekir. Aşırı denetleyen ya da aşırı özerlik tanıyan ana baba tutumları çocuğun bu yeteneğinin gelişmesine zarar verecektir (Schiamberg,1988).

Aşırı denetleyen, diğer bir deyimle otoriter ana baba, çocukla tartışmadan anlaşmadan onun isteklerini hiçbir şekilde kabul etmeksizin kuralları koyar ve çok sıkı bir şekilde uygular. Bu tutum çocuğun kendine saygısını azaltır, mutsuzluğa ve içe kapanıklığa yol açabilir (Ekşi,1990).

Kuzgun,(1972)'a göre ana-baba tutumları “Demokratik”, “Otoriter” ve “İlgisiz” olarak 3 tipte incelenmiştir:

- **Demokratik Ana-Baba:** Çocuğuna içten sevgi ve saygı duyar ve bunu şartsız olarak gösterir. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır. Yaşına göre çocuğu kendisi ile ilgili kararlar almaya teşvik eder. Çocuğun görüşlerine değer verir, dilsel alış verişe olanak sağlar, hemen her konuda çocuğa rehber olmaya çalışır.

- **Otoriter Ana-Baba:** Beki çocuğu sevmektedir, ancak sevgisini çocukları istedik şekilde davrandıkça gösterir. Otoriter ana-baba kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuğundan mutlak itaat bekler. Çocuğuyla dilsel alışverişte bulunmaz istek ve emirlerinin tartışmasız yerine getirilmesini ister.

- **İlgisiz Ana-Baba:** Çocuğunu ihmal hatta psikolojik yönden reddeder. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından habersizdir. Nerede ve ne yaptığı ile pek ilgilenmez. İlgisiz ana - baba en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol uygulayan ana - babalardır (Kuzgun,1972).

Jersild (1983)'a göre hoş görülme ve demokratik evlerde büyüyen çocuklar arkadaşlarıyla ilişkide daha etkin, daha girişken, yaratıcı fikirler ileri sürebilen, atılganlığa yatkın, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde ve kurallara az uyan çocuklar oluyorlar. Buna karşılık sert ve denetim altında tutulan çocuklar ise, oyunculuk saldırganlık gibi davranışlar göstermektedirler Evlerinde sıcak bir kabul ile demokrasinin birleştiğini gören çocuklar en etkili ve arkadaş ilişkilerinde başarılı olmaktadır (Büyükkaragöz, Kesici,1998).

Aşırı koruyucu bir tutumla yetiştirilen çocukların, yetişkinliğe geçişte zorluk yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu şekilde yetişen çocuklar yeterince girişimci olamaz ve bağımsız davranamazlar. Yeteneklerini açığa çıkarıp kendilerini gerçekleştiremezler (Başar,1999).

Daco (1989), buyurgan ana-babaların bilinçdışı amacı, çocuğa karşı ne kadar iyi olduklarını göstererek, onlara daha egemen olabilmektir (Akt:Usta, 2004).

Ana -baba sevgisi ve benimsenmesi adölesan döneminde daha da önem kazanır. Çünkü genç bu dönemde çocukluğundan bu yana geliştirmekte olduğu kimliğini yeniden gözden geçirerek örgütlemeye, kim ve ne olduğunu bulmaya çalışır. İlimli sevecen, kabul eden tutarlı bir disiplinin uygulandığı aile ortamı gence bu geçiş döneminde yardımcı olarak kendini doğru tanımlamasını, benlik uyumunu kolaylaştırır (Geçtan1969, Günçe 1969).

Steinberg, Laurence ve diğerleri (1990), yaptıkları bir araştırmada aile yapısı ve aile tutumlarının ergen davranışlarını özellikle dört konuda etkilediğini belirtmektedirler. Bunlar;

1. Okul performansı
2. Özgüven
3. Stres

4. Çocuk suçlarıdır (Eldeleklioğlu, 1996).

Ruhsal bozukluklar doğuştanda gelebilmektedir. Eğer neden bu değilse, çocuğun ruhsal bozukluğunun sebebi aile içinde aranmalıdır; tabi ki ruhsal sağlıklılık da aileye bağlanmamalıdır. Anne ve babaların zaman zaman kavgalarını sıklaştırması, çatışmalarının sürekli olması ve çocuğun gözü önünde geçmesi çocuğu olumsuz etkileyebilecektir. Kavgalar küslükler, ana-babanın birbirine gösterdiği şiddet, çocuklarda kalıcı bunalımlara neden olabilmektedir (Yörükoğlu 1989).

Toplumumuzda çocuğun eğitiminde, disipline edilmesinde dayağa sık başvurulmaktadır. Bu şekildeki yaklaşım, pek çok kişi tarafından da onay görmektedir. Kırsal kesim de yaygın olan fiziksel cezaya karşın, kentsel kesimde psikolojik ceza olarak başkalarının yanında azarlama, ilişkilerin gerginleşmesi daha yaygındır. Ayrıca harçlık vermeme, sevdiği bir şeyi almama davranışı da görülebilmektedir (Arıkan,1988).

Benlik saygısının yüksek veya düşük oluşunda da ana-baba davranışlarının çocuğa karşı sağlıklı, gerektiği gibi, yani sıcak, sevgi dolu ve değer verici olmasının büyük önemi vardır. Çünkü çocuk yaşamının bu dönemlerinde en yoğun ilişkileri anne babasıyla yaşar Ana-babasının sevgisini, kendisine değer verip vermemesini tartar ve kendi hakkında bir fikre ulaşır. Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonucu ulaştığı benlik kavramını kabul etmesinden doğan bir beğeni durumudur (Yörükoğlu,1990).

Ana-babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimleri, çocuğun aile içindeki konumunu belirler. Babanın aldığı tavır gösterdiği davranış çocuk açısından özellikle önemlidir. Çünkü ana-baba tutumları kişiliği şekillendirmede, iyiye ve ya kötüye götürmede çok büyük etkendir. Ana-babalar çocuklarıyla en fazla onlara karşı olan tutumları açısından ilgilidirler. Ana-babanın olumlu yapıcı davranışı çocukta sağlam bir kişiliği sağlarken; olumsuz, sert, yıkıcı davranışlarıyla tabi ki bozuk bir kişilik görünümü vermektedir. Araştırmacılara göre hoşgörülü ve demokratik evlerde bulunan çocuklar arkadaş ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, daha yaratıcı fikirler ileri sürebilen, rahatça kendini ifade edebilen çocuklardır. Buna karşılık sert bir denetim altında, değişken eğitim yöntemleriyle

büyütülen çocuklarda, karşı çıkma, saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirme durumu ortaya çıkabilmekte, kendilerini ifade etmekte zorluk çekmektedirler (Yavuzer,1990).

Ergenlik çağında anne ve babanın aşırı otoriter tutumu, kimlik arayışı içinde olan ergenin bocalamasına neden olur. Bu durumda ergen kendine güvenmez ve kendine değer vermez. Kendine saygısı düşük olur (Yavuzer,1991).

Anne-babanın anlaşamamaları, açıkça kavga etmeleri ve ya boşanmaları, adölasanın üzerinde derin bir etki bırakır. Çünkü adölasan bu çağda, ailesini bırakmayı tasarlamaktadır. ve anne-babasıyla olgun insan ilişkileri kurmaktadır. Şayet adölasan, olgunlaşmasının bu basamağında başarılı olamazsa, aile sorunları yüzünden gelişimi gecikebilir. Adölasan başarısızlığını dünyaya aktarır, kendi geleceğine ve genellikle yaşama karşı cesareti kırılır. Adölasans, hem anne-baba, hem de çocuk için bir öğrenim dönemidir. Anne-baba davranışlarıyla, tutumuyla çocuğun gereksinimleri arasında uyum sağlayabilirse, büyüme sürecinin doğurduğu sorunlar kolayca görülür (Şemin,1992).

Anne-baba kendi kendi kendine yetebilmeyi öğrenmiş ve bireyselleşmiş çocuklarının bir gün “yuvadan ayrılacaklarına” ve kendi kanatlarıyla uçacaklarına kendilerini hazırlamalıdır. Çocuğun kendine güvenli bir şekilde bağımsızlaşabilmesi için anne babanın ölçsüz bir sevgi ile çocuklarının gelişimini durdurmamaları gerekir (Kasatura,1998).

Ergenlerin çoğu yaşamlarında durağanlık ve yapılanmışlığa büyük gereksinim duymaktadırlar. Davranışların uzun vadeli sonuçlarını düşünmedikleri için rehberlik ve disipline muhtaçtırlar. Bu sebeple karşılaşılabası olası sorunlarla etkili biçimde baş edebilmeleri için ana babanın ilgi ve yakınlığına duydukları gereksinim çok yüksektir (Altuğ, 2004).

Ana-babanın itici tutumu çocuğun kendisi hakkında olumsuz duygular geliştirmesine kendisini değersiz hissetmesine neden olur. Böyle bir ortamda büyüyen çocukların olumlu duygular geliştirmesi mümkün değildir. İstenen davranışları gösterdiğinde ödül almayan ödüllendirilmeyen çocuk iyi-kötü davranış

ayrımı yapamaz. Anne babanın çocuğun gelişimindeki rehberliği de böylece sağlıklı olur (Geçtan,1988).

Ebeveynler genelde bilmeyerek, çocuklarının benlik saygılarını düşürücü etkilerde bulunabilirler. Bilinçsizce çocuğa yönelik yapılan davranışların olumsuz olması durumunda çocukların benlik saygısında bir düşme görülecektir. Bu davranışlar soğuk, reddedici ve takdir etmez şekilde, hoş karşılanmayacak davranışlardır (Critelli,1987).

Araştırmacılar anne ve babaların çocuk yetiştirme uygulamaları ile çocukların benlik kavramı arasında yüksek bir ilişki olduğunu ileri sürmektedirler. Yüksek benlik kavramına sahip olan çocukların anne babalarının bazı ortak özelliklere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu özellikler koşulsuz sevgi ve kabul, disiplin ve demokratik tutumdur (Sevimay, Özer, 2001).

Çocuk ana ve babanın her birinden benimsendiğini hissedecek kadar sevgi görmelidir (Morgan, 2001).

Ergenlerin ana-babalarıyla olan sorunları genelleştirilecek olursa, bunların aileden bağımsızlık kazanma, bir kişi olarak kendilerini ortaya koyma çabaları olduğu görülür (Dinçel,1977).

Çocukların, kendisine önem veren, kendine yeterli davranabilen, özgüvenli bir birey olarak yetişmesinde, anne babanın büyük etkisi vardır(Kasatura,1998).

Ergenin kendine özgü kişiliğinin oluşmasında, çeşitli kalıtsal özelliklerin yanında, ana-baba tutumları belirleyici derecede etkin olur(Ataman, 2004).

Yapılan araştırmalar ana-baba sevgisi ve benimsemesi ile çocukta özsaygı, özgüven vicdan, özdenetim ve çabaya yönelik davranışların gelişimi açısından yakın bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur (Geçtan, 1978).

B-ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik terimi (Adölescense) büyümek ya da “yetişkinliğe erişmek” sözcüğünden gelir. Ergenlik çocuksu tutum ve davranışların yerini yetişkin tutum ve davranışlarının aldığı bir dönemdir (Hurlock,1985).

Ergenliğin ilk dönemi cinsel olgunluğun başlangıç yaşı olan 13-14 yaşlarında başlamakta, 17-18 yaşlarında bitmektedir. Bu dönem sonunda bir meslek seçebilmekte, üniversiteye başlamaktadır. Ergenlik döneminin sonunda dengeli ve sorumlu bir yaşama başlayacağı için dönemin en az sorunsuz geçirilmesi amaçtır (Türkoğlu,1994).

Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer,2001).

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir “ara dönemdir ”Bununla beraber gençlik kelimesi ergenlik yerine kullanılabilir (Kulaksızoğlu, 2001).

Yörükoğlu (1993), ergenlik dönemi evrelerini;

12- 15 yaş arası olumsuz davranış ve tepkilerin yoğun olduğu, ergenlik yada ilk ergenlik evresi,

15- 17 yaşlar arası, çekingenliğin, kendine güvensizliğin belirgin olduğu, delikanlılık evresi,

17- 21 yaş arası, kendine güven ve gösterişin ağır bastığı, delikanlılık evresi

21- 25 yaş arası, uzamış ya da yüksek öğretim ergenlik evresi olarak belirlemiştir.

Genel olarak ergenlik ilk ve son dönem olarak incelenmeye başlanmıştır.

Ergenliğin ilk dönemi: Bu dönem olgunluğun başlangıç yaşı olan 12- 14 yaşlarında başlamakta ve 17 yaşlarında bitmektedir. Bu dönemde ergen ne olduğu ile ilgilenmeye başlamıştır. Çünkü bir yandan büyümüştür, bedenen artık çocuk görünüşlü değildir, ancak henüz kendini yetişkin gibide görmez. Bu değişme insan ilişkilerinde, görevlerde sorumluluklarda değişmelere neden olmaktadır. Kendine ana

babaya, akranlara ve diğler insanlara karşı tutumlarında değişiklikler ortay çıkmaktadır.

Ergenlik, problemlerinin en üst düzeyde ve en çok olduğu bir gelişim dönemidir Çocuklukta problemler yetişkinlerce çözülrken, ergenlikte yetişkinlerden yardım istenmemektedir.

Ergenliğin Son Dönemi: Bu dönem 17 yaşından başlayıp 21 yaşına kadar sürmektedir Bu dönemde ergen problemleri karşılama ve çözümlene yönteminde daha olgundur Problemler genellikle kişisel çekicilik, aile ya da toplumsal uyum, gelir, eğitim başarısı ve cinsel ilişkiler çerçevesinde toplanır.

Yaşı ilerleyen ergen aile, öğretmen ve diğler insanlarla daha az problemlili ilişkiler kurmaktadır. Ergen bağımsızlığını kazandıkça, duygusal yönden bir sakinliğe kavuşur (Yörükoğlu, 1993).

Bedeninde oluşan değişmeleri kabullenme, çocuk rolünden çıkarak yetişkin rolünü edinmeye çalışma, çevresindekilerin değişen beklentilerine ayak uydurma, erken ya da geç olgunlaşmanın beraberinde getirdiği farklı sorunlar ergenlik dönemindeki ortaokul-lise öğrencilerinin üstesinden gelmeleri gereken durumlardan sadece birkaçıdır. Ergenlik döneminin sarsıntısız atlatılmasında, ailelerin ve öğretmenlere düşen sorumluluklar vardır (Erden, Akman,1995).

Ergenlik fark edilir değişikliklerle karakterize edilir; hayat boyu sürecek kavrayışların, inançların, değerlerin ve alışkanlıkların gelişimi için kritik bir dönemdir. Ergen bir kimlik kurmanın, değişen fiziksel karakterleri kabul etmenin, sağlıklı bir hayat tarzı için beceriler kazanmanın, aileden ayrılmanın, ahlaki kurallar ve değerler oluşturmanın topluma katkıda bulunan bir fert olma'nın ve bir meslek seçmenin gelişimsel sorumluluklarıyla mücadele eder. Bu yüzden sağlıklı bir benlik saygısı oluşturma ergen için çok önemlidir (Anderson ve Olnhousen,1999).

Ergenlik döneminde başarılması beklenen gelişim görevlerini Kılıçcı (1992); şöyle sıralar:

- Cinsel rolünü kabullenme ve bu role uygun davranış örüntüleri geliştirebilme.

- Akran dünyası içinde kabul görme ve arkadaşlık, işbirliği, liderlik yeteneklerini geliştirebilme.

- Duygusal bağımsızlığını kazanma ve kendisiyle ilgili önemli kararları kendi başına verebilme.

- Çatışan değerleri uzlaştırma ve kendi yaşına özgü bir yaşam felsefesi geliştirebilme.

- Meslek seçimi için gerekli ön hazırlıkları yapma ve kendine en uygun olan mesleği seçebilme.

- Öz kimliğine ulaşma ve bunu kabullenme.

Ergenin çağına uygun gelişim görevlerini zamanında yerine getirmesi, bireyin çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasına yol açmakta, başarısız olan her gelişim görevi kişiliğin uyumunda bir sorun ve güvensizlik durumu meydana getirmektedir.

C- ERGENLİK DÖNEMİ KURAMLARI

Ergenlik dönemi ile ilgili değişimleri açıklamak için birçok kuram ortaya atılmıştır. Bunlardan bazılarını ele alacak olursak; G.Stanley Hall'un kuramı; Psikoanalitik kuram, Sullivan'ın Kuramıdır.

Hall'e göre çocukluğun değişik evreleri insan evriminin değişik evrelerine eşdeğer gözükmektedir. Ergenlik Hall'e göre insan evrimindeki ilkelikten uygarlığa geçişi simgelemektedir. Bu nedenle ergenlik çocuklukla yetişkinlik arası önemli bir geçiş dönemi olarak görülmüştür.

Ergenlik çağındaki gencin yabanilikle uygarlık arasında bir yerde olduğuna inanan Hall, ergenliği bir stres ve fırtınalar dönemi olarak nitelmiştir (Kulaksızoğlu,2001).

Psikoanalitik kuram temel olarak insanın çocukluk dönemi ile ilgilendi ve ergenliğe ikinci derece önem verdi. Sigmund Freud'un çocukluk dönemine bakışını bilmeden onun ergenlik tanımını anlamak imkansızdır. Freud insan yavrusunu cinsel

dürtülerden oluşan bir yumak olarak görmektedir. Freud'un erken çocukluktaki çelişkilerin buluşta ortaya çıktığı konusundaki varsayımı, onun ergenliğe neden daha az önem verdiğini açıklamaktadır. Ona göre ergenlikteki bu çelişkiler Çocukluğun bir yansıması ise o zaman ergenlik çok önemli bir gelişim dönemi olamaz.

Ergenlikle birlikte ilk çocukluktaki cinsel sorunların tekrar ortaya çıkması, genç ve ebeveyni için ortaya yeni sorunlar çıkartır. Buluşla birlikte yeniden ortaya çıkan birtakım cinsel duygular yüzünden ergen yine karşı cinsten olan ebeveynine karşı da düşmanlık hissetmeye başlar. A. Freud'a göre ergenlik dönemindeki genç için bu duygulardan arınmanın tek yolu anne ve babasından duygusal olarak uzaklaşmaktır. "Bu dönemde ergen kendi ailesi ile sanki yabancı birileri ile yaşıyormuş gibi yaşamaktadır." Kendisini çocukluktan beri destekleyen ve seven anne-babası ile aralarında oluşan bu boşluk ergenin kendisini boşlukta ve üzüntülü hissetmesine yol açacaktır. Boşluğu doldurmak için ailesi dışında özdeşleşebileceği insanlar aramaya başlar. Sık sık arkadaş değiştirir bu gün dost olup yarın kavga eder. A. Freud'a göre bu kararsızlık beklenen bir şeydir, Oğencin iç dünyasını dışa vurur. Bu ergenliğin kaçınılmaz ve gerekli bir bölümüdür. Bu dönemi yaşamadan genç, olgun bir yetişkin olamaz (Kulaksızoğlu, 2001).

Sullivan kişiliğin biyolojik dürtüler tarafından biçimlendiğini öne süren bir yaklaşım getirmiştir. Ona göre insanların kişiliği kültürel ve kişiler arası iletişimden etkilenecek biçimlenir. Sullivan gelişim dönemlerini çeşitli periyotlara bölmüştür. Bu periyotların her biri bireyin kişiler arası ilişkilerinde kendini belli etmektedir. Ergen gelişimi ile ilgili üç dönem bulunmaktadır. Bunlar, ergenlik öncesi, ilk ergenlik ve ikinci ergenlik dönemleridir. Ergenlik öncesi dönem, çocukların okulda aynı cinsten yakın arkadaş bulmalarıyla başlar. Bu yakın arkadaşlık olgunluğa hazırlık ve her iki cinsiyetin kişileri ile, kişiler arası ilişkiler için önemli bir yoldur. Bu dönemin teması yalnızlıktır. Bu arkadaşlığın olmaması bir acı kaynağı olsa da yakın arkadaşlık bir korku kaynağı da olabilmektedir. Bu durumda ergen yakın arkadaşlıktan kaçınır. İlk ergenlik, gelişimin üstündeki sosyokültürel etkilerle beraber herkes için geçerli olarak düşündüğü belirgin temel ihtiyaçlara ve gerginliklere önem vermektedir.

Ergenlik cinselliğın sonuçları ile uğraşmayı içermektedir. İlk ergenlik ve ikinci ergenlik olarak ayrılır. Bu dönem karşı cinsle ilginin ortaya çıkması ile başlamaktadır. Cinselliğın tatmini ihtiyacı ile güvenlik ihtiyacı ve ergenin yakın arkadaş bulması olan samimiyet ihtiyacı beraber görülmektedir. Sullivan'a göre bu ihtiyaç birbirini engellemekte ya da çatışmaktadır. Ona göre, ergenliğın her şeyden önemli gelişimsel görevi samimi kişiler arası ve karşı cinsle iyi ilişkiler geliştirmektir.

İkinci ergenlik, genç kişiler arası ilişkilerinde güvenlik, samimiyet ve cinsel ihtiyaçlarını akılcı bir biçimde bütünleştirmeyi başarırken başlamaktadır. Sullivan ikinci ergenlik süresince olgunlaşmayı engelleyen kaygının ve olumsuz benlik saygısının üzerinde durmuştur. Ona göre şiddetli kaygı, olgun kişiler arası ilişkileri engellemekte hatta durdurabilmektedir. İkinci ergenlik döneminin kaygıları iyi yönetilirse çatışmalara önem vermeyen, limitleri ilgileri, olasılıkları, kaygıları anlayan ve bunlarla baş edebilen bir birey kazanılır (Kimmel ve Weiner,1985).

D- BENLİK

Benlik, içimizde kendimizi gözetleyen yargılayan, değerlendiren ve davranışlarımızı düzenleyen bizi yöneten bir güçtür (Baymur, 2000).

Rogers'e göre benlik, bireyin fenomenal alanında "bana ait" diyebileceği yaşantılar bütünüdür. Bir kimsenin benlik kavramı, başkalarının onun üzerindeki görüşlerini yansıtır (Topses, 2003).

Benlik kavramı doğumdan itibaren gelişmeye başlar. Çocuğın sağılığı ve bedensel durumu, benlik kavramının bütünlüğü üzerinde çok önemli rol oynar. Yaşamın ilk aylarında, benlik kavramı gelişiminin ilk gerçek başlangıcı görülür. Anne ve çocuk arasında görülen sevgi ve şefkat gibi duygusal iletişim ilk "seviliyorum, değerliyim" mesajını taşır. Çocuğın olumlu duygularının başlangıcı anne ve babanın duygusal durumundan ve çocuğın fiziksel gereksinimlerine karşı gösterdikleri ilgiden etkilenir. Psikolojik ihtiyaçların giderilmesi çocukta güven-sevgi duygularının temelini atılmasından dolayı önemlidir (Özer, 2001).

İnsanlar bebeklikten itibaren kendilerine ilişkin bir benlik kavramı oluşturmaya başlar ve bu süreç yaşam boyu sürer, Benlik kavramının oluşmasında,

insanların kullandığı yollardan biri keşfetmedir. Kişi çeşitli etkinlikler, çabalar sırasında neler yapabildiğini, yetenek ve özelliklerini keşfeder. Yaptıklarına başkalarının tepkilerini değerlendirir ve kendisi hakkında bir algı geliştirmeye başlar. Aile deki ve tanıdık kişilerle özdeşleşme bu algının gelişmesinde başka bir yoldur. Çeşitli roller içinde kendini sınıma ve görmede insanların benlik kavramlarını geliştirmelerine yardımcı olur (Yeşilyaprak, 2000).

Çocukluk dönemi boyunca her şey yolunda giderse, çeşitli parçalar birbirleri ile harmanlanır ve benlik kavramı oluşur. Aksi halde genç kendi içinde ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde uyumsuz olabilir ve benlik kavramını uyuşturucu yada terapi ile değiştirme arayışlarına girebilir (Gander ve Gardiner, 1993).

Benlik kavramı, algılanan benliktir, ya da kişinin “ben” veya “benim” olarak ifade ettikleridir. Başlangıçtaki benlik kavramı, sözel ifade öncesi bile olsa, büyük ölçüde benlik-yaşantılarından oluşmaktadır. Bu benlik yaşantıları da bireyin “ben”, ”benim” veya “kendim” olarak ayırt ettiği fenomenolojik alandaki olaylardan oluşur. Bir genç çevreyle etkileşimde buldukça, giderek daha çok yaşantısını kendi yaşantısı olarak bilinçli bir biçimde sembolleştirir. En azından farklı bir benlik olarak davranan diğer önemli kişilerle kurduğu etkileşimler aracılığıyla bir benlik kavramı geliştirir. Bu benlik- kavramı hem kendisi hakkındaki algılarından hem de bu kendilik algılarına ilişkin olarak buna iliştiirdiği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden oluşur (Nelson,1982).

Benlik, bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları emel ve ideallerine ilişkin kanaatlerinde meydana gelir. Benlik ben neyim? Ne yapabilirim? Değer yargılarım nelerdir? Hayatta ne olmak istiyorum? sorularının yanıtıdır (Baymur,1969).

Rosenberg (1986)’a göre hemen hemen hiçbir kuramcı gerçek benliğin ne olduğuna ilişkin kesin bir açıklama getirememiştir. Ona göre benlik ‘mevcut benlik’ (kişinin kendini nasıl gördüğü), ‘arzu edilen benlik’ (kişinin kendini nasıl görmek istediği) ve ‘sunulan benlik’ (kişinin kendini diğer kişilere nasıl gösterdiği) şeklinde üç bileşene ayrılır. Benlik kavramının oluşumunda sosyal çevre, ilişkiler ve özellikle bireyin yakın çevresi önemli rol oynamaktadır (Arıcak,1999).

Benlik kavramı, algılanan benliktir ya da kişinin ‘ben’ veya ‘benim’ olarak ifade ettikleridir. Benlik yaşantılardan oluşmaktadır. Bu benlik yaşantıları da bireyin ‘benim’ veya ‘kendim’ olarak ayırt ettiği fenomenolojik alandaki olaylardan oluşur. Benlik kavramı bireyin hem kendisi hakkındaki algılarından hem de bu kendilik algılarına ilişkin olarak buna iliştiirdiği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden oluşur (Akkoyun ve Doğan,1982).

Çocuğun benlik kavramı literatürde de değinildiği gibi, çocuklar için büyük önemi olan ana-babasının ona gösterdikleri tutumların bir göstergesidir. Ana-babanın itici tutumu, çocuğun kendisi hakkında olumsuz duygular geliştirmesine, kendini değersiz hissetmesine neden olur. Böyle bir ortamda büyüyen çocukların olumlu duygular geliştirmesi, kendini değerli hissetmesi mümkün değildir. İstenen davranışları gösterdiğinde ödül almayan, ödüllendirilmeyen çocuk iyi-kötü davranış ayırımını yapamaz. Anne-babanın çocuğun gelişimindeki rehberliği de böylece sağlıksız olur. İtici davranışlar genellikle üç biçimde görülür. 1.Açık düşmanlık ve ilgisizlik, 2.Çocuktan kusursuz olmasını bekleme, 3.Ödünleyici aşırı koruma. Açık olarak düşmanlık taşıyan bir anne, çocuğu hakkında duygularını dile getirdiğinde “onu sevmiyorum” derken, kusursuz davranış bekleyen bir anne “onu olduğu ve davrandığı biçimde sevmemem olanak yok, kusursuz olursa sevebilirim” diyecektir. Aşırı koruyucu anne ise “nasıl olurda çocuğumu sevmediğimi düşünebilirler? Her an onun iyiliği için çabalıyorum. Kendimi ona adadığımdan yaşamın tüm zevklerinden kendimi yoksun bırakmaktayım. Bu da onu ne denli sevdiğimi kanıtlamaz mı?” diye duygularını ifade edecektir (Geçtan, 1988).

Psikoanalitik kökenli kuramlar benlik gelişimini, bireyin çocukluk yaşantılarına dayandırarak açıklarlar. Psikoanalitik kuramda benlik; ego, id ve süper egoyu içeren bir yapıdır. Ego bilinçli yapıları, benlik ise hem bilinçli hem bilinçsiz yapıları içermektedir. Jung’un kuramında ise benlik kişiliğin bütünüdür. Benlik diğer sisi temlerin onun etrafında kümeleştiği kişiliğin odak noktasıdır. Kişiliğin dengesinin sürekliliği ve bütünlüğünü sağlayan benliktir (Öner, 1987).

Benlik kavramı, yaşam boyunca başarılı olma, başarıdan dolayı takdir edilme, gereksinim duyulma, sevilme değer verilme gibi duygularla gelişir. Ailemiz, arkadaşlarımız, tanıdıklarımız, iş arkadaşlarımız gibi özdeşim kurduğumuz kişiler ve

gruplar tarafından etkilenir. Bununla birlikte ruh ve beden sağlığını insanlarla ilişkilerimizi, akademik başarılarımızı ve meslek seçimimizi etkileyebilir (Özer, 2001).

Ergenlik döneminde genç, çocukluktan yetişkinliğe geçecektir. Benliğin gelişmesi bakımından ekonomik, sosyal ve cinsel yüzleri içinde ergenin yetişkin yaşamına girmesi önemlidir. Yetişkin olabilmesi için gencin otonom bir kişiliğin bulunması, ekonomik bir bağımsızlığa kavuşması ve cinsiyetini kabul etmesi şarttır. Objektif yaşamdaki değişiklikler, gencin psikolojisine benlikte değişiklikler biçiminde yansır. Psikolojik olarak bu yaşamdaki değişikliklerin yarattığı sorunlar, özellikle gencin benliğini etkiler (Uğurel ve Şemin,1984).

E- BENLİK SAYGISI

Benlik –Öz kavramı şeklinde de belirtilen olgu, psikoloji literatüründe “kendilik anlayışı”, “benlik tasarımı”, “benlik kavramı” günlük yaşamda “güven duygusu” ya da “kendine güven” olarak isimlendirilen, insanın kişiliğinin temelinde olan, birey için en önemli algı, duygu ve düşüncelerin bir bütünüdür (Öner,1996).

Benlik kavramının, imgesinin beğenilip beğenilmemesi, benlik saygısını oluşturur. Ayrıca benlik saygısı; kendini olduğundan aşağı ya da olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olma durumudur. Kendini değerli, olumlu beğenilmeye ve sevilmeye değer bulma, kendini olduğu gibi, görüldüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir. (Yörükoğlu,1993)

Benlik kavramı, insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanır. Benlik kavramının, benlik imgesinin beğenilip benimsenmesi benlik saygısını oluşturur. Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonucu ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu, 1989).

W.James, benliğin doğası üzerine düşünürken, benlik saygısı kavramını da ortaya artmıştır. Kişilik değerlendirmesi üzerine ilk formüllerden birini geliştirmiştir. Başarı bölü istekler =Benlik saygısını oluşturmaktadır. James bu formülde benlik saygısı duygularının ne yalnız başarı, ne de yalnızca istekler amaçlar veya ihtiraslar ile belirlendiğini söylemiştir. Bunun yerine kişinin kendi kendisi ile barışıklık derecesi ve başarılarının isteklerine olan oranıyla belirlendiğini ileri sürmüştür.

Diyelim ki dünyanın en ünlü opera sanatçısı olmak gibi bazı isteklerimiz var. Ama sonuçta küçük bir korodaki herhangi kişiden biri oldunuz. Bu durumda kendinize olan saygınızın düşük olması kaçınılmazdır. Bu genel formüle göre ancak istekleri ve amaçları “gerçekçi” bir kişi, ortalama bir başarı ile bile, kendini değerli göreceğinden mutlu olabilecektir (Bruno,1982).

Sanford ve Donovan (1984)’a göre benlik saygısı, bireylerin yaşamının farklı yönlerini etkileyen bir kişilik değişkenidir ve sağlıklı bir kişilik geliştirme için ön koşulu olarak görülmektedir. Benlik saygısının düzeyi, kişinin düşündüğü, söylediği ve yaptığı her şeyi, dünyaya bakışını, diğer insanların ona bakışını, yaşamı ile ilgili yaptığı seçimleri, sevgi verme ve alma yeteneğini ve değiştirilmesi gerekenleri değiştirmek için harekete geçme gücünü etkiler (Akt: Aydın ve Güloğlu,2001).

Rogers (1951), Benlik saygısının kişiler arası ilişkilerde bağlantılı olduğunu belirterek benlik saygısını; kişinin değerli bir insan olduğu, özellikleri ve başarıları sayesinde diğer insanların itibar ve seviyesine layık olduğunu hissetmesi olarak ele alır (Akt: Hamarta, 2004).

Genel benlik saygısı bireyin benliğine yönelik genel bir olumlu ve olumsuz eğilimi ifade etmektedir Genel benlik saygısı bireyin kendine yönelik bir beğenme ve beğenmemem tutumudur. (Rosenberg, 1965). Yüksek benlik saygısı olan kişiler hedeflerini gerçekleştirmek için başarısızlık riskini göze alarak kendilerine güvenirlere ve daha hırslıdırlar. Düşük benlik saygısı ve benliklerini koruma eğilimleri ile karakterize edilen bireyler ise başarı ve saygınlık isterken reddedilme, sıkıntılı durumlardan uzak durma ve kendilerinden utanma meydana getirecek durumlardan kaçınma eğilimindedirler (Baumeister, Tice ve Hutton, 1989 Akt. Hamarta, 2004).

Rosenberg’e göre; diğer kişilerin bizimle ilgili değerlendirmeleri, bizim verdiğimiz tepkilere olan inanç ve güvenlerinin derecesine bağlıdır. Bireyi değerlendiren kişinin, birey için ne anlam ifade ettiği güvenilirliği ve konumu çok önemlidir. Aynı zamanda benzer kişilerin birey hakkında vermiş oldukları ortak yargıda bireyin benlik saygısını etkilemektedir. Özellikle ebeveyn ve arkadaşların

yargısı, bireyin benlik saygısı üzerinde diğer başka değişkenlerden daha etkilidir (Arıca,1999).

Kamphor(1988); Ana-baba –adölesan ilişkisindeki güven duygusunun benlik gelişimi sürecinde önemli bir rol oynadığını belirtir. Ailesel güven, ana-baba-adölesan ilişkilerindeki ılımlılık ve otonomi boyutlarını içerir. İlimli ve özgür birey aile ortamı adölesanın kendine güvenini artırır dolayısıyla da sosyal ilişkilerini kolaylaştırır. Sosyal ilişkilere kolayca girebilme adölesana benliği hakkında bilgi edinme olanağı sağlar; grup kimliği kazandırarak evden psikolojik olarak kopma sürecini kolaylaştırır. Böylece adölesanın benlik saygısı gelişir (Aksaray,1992).

Özellikle son yıllarda yapılan çalışma sonuçları göstermiştir ki ailenin rolü ve ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki, benlik gelişiminin önemli belirleyicileridir. Ergenin bir yandan ailesi ile olan bağımlı, diğer yandan bireyselliğini ve özerkliğini destekleyen ebeveyn tutumunun ergenin yeterliliğinin ortaya çıkmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Hiro, 1997). Aile içindeki ilişkiler, destekleyici ve yakınsa ilgi ve sevgi varsa ve bu karşılıklı ise ergenin gelişimi sorunsuz ve stresiz bir şekilde ilerlemektedir (Yılmaz, 2000).

Rogers (1988)'e göre bütün bireyler çevrelerindeki insanlardan özellikle kendileri için önemli olan ana ve babalarından değer verilme, hoşlanma, saygı, sempati ve kabul beklerler. Bu olumlu saygı gereksinmesidir ve yaşamın her boyutunda aktif bir yer tutar (Akt. Geçtan, 1988).

Ergenler arkadaş grupları içerisinde kendini daha özgür hisseder. Arkadaş gruplarına katılarak kendini ispat yoluna gider. Grup içinde alınan kararlarda söz sahibi olması ergen açısından arkadaşlık gruplarının etkisini artırır. Genç arkadaşları tarafından kabul edilmesi onun kendini kabulünü de olumlu yönde etkilemektedir (Deniz,Aslan ve Hamarta, 2002).

Arkadaşlarınca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek, benlik saygısının önemli bir koşuludur. Ergen bu ilişkilere girerek zekasıyla, spor ve sanat yetenekleriyle kendini kanıtlar. Kendi kişiliğini dener ve geliştirir (Temel ve Aksoy, 2001).

Kendi değer yargıları ve ideallerine uygun davranmak insanın kendine olan saygısını, güvenini ve mutluluğunu artırır. Ruh sağlığı yerinde olan bir kimse kendi benlik tasarımına az çok uyarlı davranabilen kimsedir. Gerçek yaşantıları benlik tasarımlarına uygun olmayan kişilerde birtakım kaygı ve huzursuzluklar olur. "İyi bir evlat gibi ana-babamı sevmem ve onlara saygı duymam gerek, ama bir türlü yapamıyorum", "işime ve derslerime muntazam devam etmeliyim, ama bir iki bardak bira içince bütün iradem elimden gidiyor" (Baymur, 2000).

İç saygı, kişinin kendi kişisel yeterliliğine ve fikirlerine verdiği değer anlamına gelmektedir. Benlik kavramımızın değerlendirme bölümünü oluşturmaktadır. Kendine güven veya başka bir deyişle iç saygı benlik kavramımızı meydana getiren unsurların değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Nasıl kapasiteli, nasıl başarılı, nasıl kendimizi önemli ve üzgün hissedersiniz? İşte bu soruların cevabı, kendimizin genel değerlendirmesini, tam olarak iç saygımızı göstermektedir. Bir çok değerli yeteneğe sahip olmamıza rağmen, eğer olumsuz özelliklerimizi ön planda tutarsak, o zaman düşük seviyede iç saygıya sahip oluruz, yani kendimize olan saygımız az olur (Kasatura,1998).

Chrzanowski, benlik saygısını en geniş anlamıyla, kişinin yeti ve güçlerinin iyi bir değerlendirmesine dayanan kendisiyle ilgili olumlu imgesi olduğu görüşündedir. Benlik saygısının bazı yönleri zekâ, görünüm, beden yapısı gibi kişinin doğal özelliklerinin üzerine gelişir. Kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır (Satılmış ve Seber, 1989, Akt. Hamarta, 2004).

Westwn (1995)'e göre benlik saygısı kişinin kendisi hakkında yaptığı ve sürdürdüğü, devam ettiği değerlendirmelere ilişkin hoşnutluk ya da hoşnutsuzluk duygularını ifade etmesidir. Ayrıca kişinin kendini yeterli, başarılı ve değerli olarak algıladığı düzeyi gösterdiğini belirtmiştir (Westwn, 1995).

BÖLÜM III

KONU İLE İLGİLİ YURT İÇİ VE YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

A-YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Kuzgun (1972), üniversite öğrencileri arasında yaptığı araştırmada, demokratik, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının, bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini araştırmış ve şu bulguları elde etmiştir. Demokratik ana-baba tutumları, bireyin kendini gerçekleştirme için en uygun ortamı yaratırken, otoriter ana-baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirme düzeyini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.

Atalay (1976), ana-babaların çocuklarıyla çatışma ve anlaşmazlık alanları ülkemizde yerleşim birimlerine göre değişiklik göstermektedir. Köyde başlıca çatışma konuları evlilik (istenilen kişinin eş seçilmesi), meslek seçimi (mesleğe müdahale, köy dışında iş bulmayı istemesi, köy dışında çalışmayı istemesi) ve giyim kuşam konularından oluşmaktadır. Tezcan (1981), kent yerleşimlerinde ise çatışma alanlarının çeşitlendiğini ve bunların okul, öğrenim sorunları, meslek seçimi, siyasal konular, gece dışarı çıkma, evde bulunmaya zorlama, arkadaş seçimi, boş zaman uğraşları, geleneklere önem vermeme, ev “ işlerine yardım, kardeşlerle ilişkiler, karşıt cinsle arkadaşlık gibi konularda olduğunu tespit etmiştir (Tezcan, 1987).

Kozanoğlu (1984), Ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin anksiyete düzeyleri ile ailelerin çocuklarına karşı tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan araştırma sonucuna göre; aile tutumu ile ergenin anksiyete seviyesi arasında anlamlı bir seviyede korelasyon ortaya çıkmıştır. Araştırmada, özellikle düşük sosyo-ekonomik seviyedeki annelerin, aşırı kontrolcü annelik ve baskı-disiplini yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki annelerden daha fazla benimsenmiş olduğu görülmüştür. Bu durumun ergenlerin anksiyete düzeylerinin daha yüksek bir seviyede oluşmasına neden olmaktadır (Kozanoğlu,1984).

Gökçe (1984), de ülkemizde yaptığı “Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları” konulu araştırmasında; öğrencilerin %17’si ana-babalarının fiziki yönden kırıcı davrandıklarını, %13,4’ünün ise kendilerinin çocuk yerine konulduğunu ifade etmişlerdir.

Bilal (1984), Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi adlı araştırmasında 706 kişiden oluşan Ankara Devlet Liseleri son sınıf öğrencilerini örneklem almış; sonuçta şu bulgular elde edilmiştir. Çocukların kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyleri yönünden “demokratik” ana-baba tutumlarının “otoriter” ana-baba tutumlarına göre uyum açısından daha elverişli koşullar yaratacağı ortay çıkmıştır.

Fusun Çetin (1985), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğini Ülkemizde 205 lise düzeyinde gence uygulayarak yüksek orta ve düşük benlik saygısının birçok değişkenle ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular ışığında, benlik kavramının değişkenliği ile benlik saygısı arasında yakın ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek çıkan gençlerin benlik kavramları en az değişkenlik göstermektedir. Benlik saygısı yükseldikçe insanlara güvenin arttığı bulunmuştur. Gençlerde depresyon bulguları ile benlik saygısı arasında da sıkı bir ilişki bulunmuştur. Depresyon belirtisi olmayan gençlerin çoğunun benlik saygıları yüksektir. Depresyon belirtileri arttıkça benlik saygısında düşme gözlenmektedir (Yörükoğlu,1986).

Abacı (1986), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada durumluk ve sürekli kaygı düzeyi ile demokratik-otoriter-ilgisiz ana-baba tutumları arasında ilişkileri manidarlık düzeyinde anlamlı bulmuştur.

Sarı (1988), tarafından yapılan araştırmada ilkokul ikinci kademe öğrencilerinden 80 öğrenci üzerinde grup rehberliği çalışması uygulanmıştır. Çalışmada grup rehberliğinin öğrenci problemlerine ve öğrenci benlik saygısına etkisi incelenmiştir. Sonucunda çalışmaya katılan öğrencilerin problemlerinin azaldığı ve benlik saygı düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Güngör (1989)’ün Ankara’da 1000 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada ailelerin gelir düzeyi yükseldikçe, ergenlerin öz saygı düzeylerinin de yükseldiği bulunmuştur. Anne -babalarının tahsilleri orta ve yüksek olanların

özsayıları, öğrenim düzeyi düşük olan anne-babaların çocuklarına göre daha yüksektir.

Can (1990),’da 1094 öğrenci üzerinde yaptığı “Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler” adlı çalışmasında benzer verilere rastlamıştır;

- Ana-babalarının tutum ve davranışlarını hoşgörülü olarak algılayan öğrencilerin benlik tasarım düzeylerinin, katı olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,

- Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına göre öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri incelendiğinde orta ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel düzeydeki ailelerin çocuklarının, alt sosyo ekonomik ve kültürel düzeydekilere göre anlamlı derecede daha yüksek benlik tasarımı göstermiş oldukları,

- Aileleri ile iyi geçinen öğrencilerin, iyi geçinmeyenlere göre anlamlı derecede daha yüksek benlik tasarımı düzeyi geliştirdikleri,

- Birbirleriyle iyi geçinen ana-babaların çocuklarının benlik tasarım düzeyleri, iyi geçinemeyen ana-babaların çocuklarınınkinden daha yüksek olduğu,

- Cinsiyetlerine göre öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri arasında önemli bir fark olmadığı,

- Öğrencinin gösterdiği başarı düzeyini yeterli bulan ana-babaların çocuklarının benlik tasarım düzeyleri; kendilerinden kapasitesi üstünde bir başarı bekleyen veya kapasitesi altında başarı gösterse de eleştirilmeyen öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Düzgün (1990), “Öğrencilerin Psikolojik Belirtileri İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler” çalışmasında Lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini lise ikinci sınıfta okuyan

255 kız ve erkek olmak üzere toplam 448 öğrenciden oluşmuştur. Öğrencilerin psikolojik belirtileri “Kısa Semptom Envanteri” (KSE); ana-baba tutumları ise “Ana-Baba Tutum Envanteri” ile ölçülmüştür. Araştırmada öğrencilerin hostilete, somatizasyon, depresyon, anksiyete ve olumsuz benlik belirtisi üzerine

ana-baba tutumunun önemli etkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır. Otoriter ana-baba tutumu öğrencilerin belirti düzeyini pozitif yönde etkilerken, demokratik ana-baba tutumunun negatif yönden etkilediği sonucuna varılmıştır. İlgisiz ana-baba tutumunun ise belirtiler üzerindeki etkisi istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır.

Öztürk (1990), “Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi” adlı araştırmasında demokratik tutumun olumlu özelliklerini destekleyen, otoriter tutumun ise olumsuz özelliklerini destekleyen, sonuçlar elde etmişlerdir. Demokratik ortamda yetişen bir gencin otoriter ortamda yetişen bir gence göre, bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık, başatlık, düzeyleri daha yüksek, buna karşın saldırganlık düzeyleri ve kendini suçlama ise daha düşük çıkmıştır.

Aydın (1991), yaptığı çalışmada ailede yüksek baskı ve disiplin ortamının, çocuklarda kendini kabulü zayıflatıcı bir etkisi olduğu saptanmıştır (Hatipoğlu,1996).

Nalbant (1993), araştırmasında Ankara, İzmir ıslah evlerinde 77 ve Adalet Bakanlığı gözetiminde bulunan 35 suç işlemiş ergenle hiç suç işlememiş 103 öğrencinin benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerini karşılaştırmıştır. Sonuçlar suç işlemiş ergenler ile hiç suç işlememiş ergenlerin benlik saygısının farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Benlik saygısı ile suç işleme arasında ters ilişki bulunmuştur.

Maşrabacı (1994), “Hacettepe Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmada 347 öğrenciyi örneklem almıştı Çalışma sonucunda babayla olan ilişkilerin ve gencin karşı cinsten yakın arkadaşının olmasının benlik saygısını yükselttiği bulunmuştur.

Güven (1994), “Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi” adlı araştırmasında;

-Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyine göre benlik kavramının duygusal durum, vücut ve benlik imajı, sosyal ilişkiler ve dış dünyaya hakimiyet alt skalalarında alt, orta alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin üst ve orta üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden daha olumlu benlik kavramına sahip oldukları,

-Benlik kavramı puanları yükseldikçe ana-baba tutum puanlarının düştüğü saptanmıştır.

Maşrabacı (1994), “Hacettepe Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmasında baba ile olan ilişki düzeyinin ve gencin karşı cinsten yakın arkadaş edinmesinin benlik saygı düzeyini yükselttiğini bulmuştur.

Duru (1995), çalışmasında benlik saygısı ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin demokratik anne-baba tutumunu algıladıkları, düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin ise otoriter anne-baba tutumunu algıladıkları görülmüştür. Yani benlik saygısı ile algılanan anne –baba tutumları arasında anlamlı ilişki görülmüştür.

Arıca (1995), üniversite öğrencilerine yönelik araştırmasında anne-baba tutumlarının benlik saygısına etkisini konu almıştır. Sonucunda ise demokratik tutumla yetiştiklerini düşünen gençlerin, baskıcı-otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız tutumla yetiştirildiklerini düşünen gençlere göre daha yüksek benlik saygısı algıladıkları görülmüştür. Ayrıca cinsiyet değişkeni de benlik saygısını etkilememektedir; bizim çalışmamızda da paralel bir sonuç bulunmuştur.

Hatipoğlu (1996), Annenin çocuk yetiştirme tutumları ile ergenlerin benlik tasarım düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla orta öğretimde bulunan 619 öğrencinin üzerinde yapılan çalışmada bu iki değişken arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Annelerini “ilgili ve şefkat gösteren” ile “amaçlarına ulaşmada yardımcı olan” ve “tutarlı disiplin uygulayan” olarak algılayan ergenlerin benlik tasarımı puanları ile algıladıkları tutumlar arasında aynı yönde olumlu ilişkiler vardır. Buna karşılık benlik tasarım puanları ile duygusal cezalandırma davranışlarından alınan puanlar arasında ters yönde ilişki bulunmuştur. Koruyuculuk, fiziksel cezalandırma ve başarı için baskı boyutlarında elde edilen puanlarla benlik tasarım puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Hatipoğlu,1996).

Gür (1996), araştırmasını Ankara ilinde çeşitli lise ve üniversitede öğrenim gören 716 öğrenci üzerinde yapmıştır. Çalışma sonunda ergenlerde benlik saygısı ve

depresyon düzeyi arasında .66'lık düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki görülmüştür. Depresyon düzeyleri artıkça benlik saygılarında azalma belirlenmiştir.

Eryüksel (1996), Araştırmasında psikiyatrik örnekleme'deki ergenlerin normal ergenlere göre ana-baba ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıkları görülmüştür. Bu ergenlerin problem çözme ve iletişim becerilerinin yetersiz olduğunu da belirtmiştir.

Aştı ve Bilgin (1997), ergenler üzerinde yürüttükleri çalışmada aileleri ve arkadaşları tarafından olumlu bir şekilde kabul edilen öğrencilerin yüksek benlik saygısına sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmayla boş zamanlarını aktif geçiren ergenlerin daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları da bulunmuştur.

B- YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Landis ve Stone (1952), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, demokratik ve otoriter ailelerden gelen gençler arasında otoriter ailelerden gelenlerin daha çok problem işaretledikleri görülmüştür. Otoriter ailelerden gelen ergenlerde evden kaçma isteği, iç veya dış çatışma körü körüne otoriteye boyun eğme veya saldırganlık eğilimlerine rastlanmıştır. Demokratik aileden gelen gençlerin ise karalı, bağımsız ve kendi kendini yönetebilen, başarılı bireyler olduklarını bulmuştur.

Bronfenbrenner (1960), araştırmasının sonuçlarına göre, ailede çocuğu terbiye eden kişi baba ise erkek çocuklar daha sorumlu olarak yetişmektedir. Annenin çok otoriter olduğu ailelerde ise kendilerine güvenebilen kızlar yetişmektedir. Bu durumda kız çocukların olumlu ve iyi gelişmesi için annenin, erkek çocukların iyi ve olumlu gelişmesi için babanın bu çocuklar üzerinde davranışlarının rolü büyüktür. Bu gençlerin ailelerinde anne veya babanın diğerine egemenliği söz konusu değildir.

Duncan (1971), tutarlı ve sağlam bir disiplin uygulayan ve ancak denetleyen ana-babaların yetiştirdiği çocukların benlik tasarımı yüksek olmakta böylece bu çocuklar kendine güvenli bağımsız kendi başına karar alıp uygulayan ve diğer kişilerle iyi ilişkiler kurabilen bireyler olmaktadır demektir.

Rosalind (1978), ergen ile olan iletişimin benlik kavramına etkisini araştırmada, ergenin ana-babası ile olan olumsuz ilişkisinin olumsuz benlik yapısına sahip olmasına neden olduğu vurgulamıştır.

Openshaw, Thomas, Rollins (1984), çalışmalarında ergenin benlik saygısında ebeveynin etkileri incelenmiştir. Örneklemi oluştururken 184 aileden kendini değerlendirme bilgileri almışlardır. Aileleri belirlerken 2 erkek ergene sahip aileler, 2 kız ergene sahip aileler, yaş en büyük erkek ergen ve en genç kız ergene sahip aileler; yaşça en büyük kız ergene ve yaşça en kk erkek ergene sahip aileler olmak kriterini belirlemişlerdir. Ölçekler toplam 348 ergen ve ailesine uygulanmıştır. alışmalarını sonucunda: 1-Erkek benlik saygısı, ebeveynlerinin benlik saygısının ergen modellemesinden daha çok ebeveynin yansıtılmış değerlendirmesinin fonksiyonudur. 2- Kız ergenler erkek ergenlerden daha çok ebeveynleri tarafından etkilenmektedir.

Lawson ve Hays (1989), yaptıkları araştırmada 23 ebeveyn ifti (Kontrol grubu çocuklarını istismar eden çift) alınmış sonuçta çocuklarını istismar eden ebeveynlerin düşük benlik saygısına ve istismar etmeyen ebeveynlere göre yüksek düzeyde strese sahip oldukları bulunmuştur. İstismar davranışı üzerinde, ebeveynlerin benlik saygısı ve stresinin etkisinin etkileşimi söz konusu değildir. Sinha ve ark. (1989), on ve onyediyedi yaşları arasındaki 201 erkek ve 99 kız çocuğu üzerinde yaptığı bir araştırma sonucunda çocukların ebeveynlerinin ocuk yetiştirme tutumlarını altı boyutta algıladıkları görülmüştür: Sınırlayıcı, - serbestlik tanıyan sevgi gösteren, -ilgisiz, -koruyucu, -reddedici; ana-baba tutumları. Erkekler babalarını sınırlayıcı, ilgisiz ve reddedici olarak algılamakta iken, kızlar babalarını serbestlik tanıyan, sevgi gösteren ve koruyucu olarak algılamaktadır. Erkekler annelerini davranışlarının sıklıkla sınırlayıcı, ilgisiz, koruyucu ve reddedici olarak algılamakta iken, kızlar sadece sevgi davranışlarını erkeklerden daha büyük bir sıklıkta algılamaktadırlar.

Peterson (1991), araştırmasında ergenlik döneminde gençlerin problem çözme becerileri ile algıladıkları aile destekleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda ise ergenlerin problem çözme becerilerinin algıladıkları aile destekleri ile pozitif ilişki içinde olduğu görülmüştür.

Harper ve Marshall (1991), yaptıkları araştırmalarında ergenlerin benlik saygıları ve problemlerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise kız ergenlerin erkek ergenlere oranla daha çok problem belirttikleri ve düşük benlik saygısına sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Nielsen ve Metha (1994), 119 normal, 30 klinik ergenle yaptıkları çalışmalarında benlik saygısının çoklu boyutları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1- Benlik saygısı yeterliliği, 2-Benlik saygısının nispi değer, 3- Sosyal benlik saygısı yeterliliği, 4- Benlik saygısının; dört boyutunu belirlemişlerdir. Çalışmalarında ayrıca normal grubun klinik olanlara göre benlik saygısının her boyutunda yüksek puan aldıkları; benlik saygısının yeterlilik boyutunda her iki grupta erkeklerin kızlardan yüksek puan elde ettikleri; ancak tüm boyutlarda kız ve erkek ergenlerin arasında anlamlı fark olmadığını da belirlemişlerdir.

Albernathy ve Massad (1995), benlik saygısı ve sigara içme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma 3567 ergen üzerinde yapılmış, sonuçta kızlarda 6-8. sınıflarda benlik saygısının sigara içme davranışını etkilediği fakat aynı sınıflardaki ergenler için bu sonuçların geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır.

Vo (1995), araştırmasında halk sağlığı kliniğinde bulunan 116 Afrika kökenli Amerikalı ve İspanya kökenli Amerikalı ergen katılmıştır. Ergenlerin benlik saygıları, Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ile ölçülmüştür. Cinsiyet ve ırk değişkenleri etkisi analiz edilmiştir ve genel benlik saygısı için anlamlı fark bulunamamıştır. Kızlar genel ve okul benlik saygısı seviyelerinin tümünde daha yüksek seviye göstermiştir. Buna karşın erkeklerin ev benlik saygısı puanları yüksek bulunmuştur.

Bolognini ve ark. (1996), araştırmalarında İsviçre'de yaşayan yaşları 12, 13, 14 olan 214 ergen katılmıştır. Elde edilen sonuçlar kızların erkeklerden daha düşük benlik saygısına sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Wenz (1997), tarafından yapılan bir diğer araştırmada farklı seviyedeki stres ve sosyal desteğin, öğrencilerin benlik saygısı, okul kaygısının birbirlerine olan etkisi araştırılmış sonuçta yüksek akademik stres ve aileden arkadaştan gelen düşük seviyeli duygusal desteğin, düşük seviyeli akademik benlik saygısı ile ilişkili

olduğu görülmüştür. Aile dışındaki kişilerden gelen problem çözme desteği ergenin okula bağlılık seviyesi üzerindeki öğretmenin, kuralların stresin etkilerini değiştirebildiği görülmüştür.

Chup ve ark. (1997), tarafından yürütülen çalışmada benlik saygısı ve denetim odağını lise yıllarında değişip değişmeyeceği ve bu değişkenlerde cinsiyet farkının olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya 1989 yılında 9’uncu sınıfa devam eden 174 ğrenci katılmış ve 4 yıl boyunca her bahar survey tekniği uygulamıştır. 4. yıl boyunca benlik saygısı ve denetim ölçüldüğü gibi cinsiyet değişkeni de ele alınmıştır. Sonuçta kız öğrenciler için düşük benlik saygısı puanının denetim odağında anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur.

Mc Gee, Williams (2000), Yeni Zellandalı ergenler üzerinde yürüttükleri çalışmada küresel ve akademik benlik saygısı ile ergenlerde görülen sağlıksız davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda küresel benlik saygısının yeme problemi, intihar fikri, ilaç kullanımı gibi sağlıksız davranışları etkilediği görülmüştür. Akademik benlik saygısı ile ilaç kullanımı ve erken cinsel aktiviteler arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modelinde olup, Lise öğrencilerin algıladığı Ana-Baba Tutumları ve Kendine Saygı düzeylerinin özlük nitelikleri (cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, değişkenlerine) açısından farklılaşıp, farklılaşmadığı incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Seydişehir merkez okullarında (Liseler) okumakta olan öğrenciler oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini okullardan rastlantısal olarak belirlenen Seydişehir Lisesi, Enis Şanlıoğlu Lisesi, Anadolu Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve Sağlık Meslek Lisesi 1., 2., 3. Sınıflarına devam eden öğrencilerden yine aynı yöntemle seçilen ve araştırmaya katılmakta gönüllü, 314 kız ve 257 erkek öğrenci oluşturmuştur.

Tablo:1 Araştırma örnekleminin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	314	55,0
Erkek	257	45,0
Toplam	571	100,0

Tablo:2 Araştırma örnekleminin okul türü ve sınıf düzeyine göre dağılımı

Sınıf		OKUL TÜRÜ					Toplam
		Genel Lise	And. Lisesi	Sağ Mes Lisesi	Kız Mes Lisesi	End Mes Lisesi	
Lise 1	N	71	30	37	32	32	202
	%	35,1	14,9	18,3	15,8	15,8	100,0
Lise 2	N	60	30	26	26	37	179
	%	33,5	16,8	14,5	14,5	20,7	100,0
Lise 3	N	87	33	27	31	12	190
	%	45,8	17,4	14,2	16,3	6,3	100,0
Toplam	N	218	93	90	89	81	571
	%	38,2	16,3	15,8	15,6	14,2	100,0

Tablo 2’de sınıf düzeylerinin okul türlerine göre % lik dağılımı verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Lise öğrencilerinin; Kendine Saygı düzeylerine ilişkin bilgi edinmek amacıyla Bogenç’in (1994), geliştirdiği “Kendine Saygı Ölçeği” algılanan Ana-baba Tutumlarına ilişkin bilgi edinmek amacıyla Ana-Baba Tutumlarını ölçen Kuzgun (1972) ve Eldeleklioğlu’nun geliştirdiği “Ana-Baba Tutumları Ölçeği” (Ergenler için) ve Kişisel bilgi elde etmek amacıyla da araştırmacının hazırladığı “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

1- Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu araç ile örnekleme oluşturan öğrenciler hakkında, araştırmada oluşturulan bağımsız değişkenler ile ilgili bilgi toplanması amaçlanmıştır. Kişisel bilgi formu öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve okul türü hakkında bilgi alınabilecek şekilde düzenlenmiş ve ölçüm aracı ile aynı kağıt üzerinde olmasına dikkat edilmiştir.

2- Kendine Saygı Ölçeği (K.S.Ö)

Kendine Saygı Ölçeği, Atlas Bogenç(1994) tarafından geliştirilmiştir. Bir kimsenin Kendine Saygı Düzeyi hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek maddelerinin hazırlanmasında öncelikle konu ile ilgili yayınlar ve benzeri ölçekler incelenmiş, bu inceleme sonucunda 25'i olumlu, 25'i olumsuz 50 ifadenin yer aldığı bir madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan ölçek maddeleri alanda uzman bir gruba verilerek görüşleri alınmış, gelen öneriler doğrultusunda bazı ifadeler değiştirilmiş, bazıları ise ölçekten çıkarılmıştır.

K.S.Ö Likert Tipi, 5 dereceli olarak hazırlanmış olup, 20 maddeden oluşmaktadır. Maddelerden 15'i olumlu, 5'i olumsuz düzenlenmiştir. (olumsuz maddeler:3, 4, 6, 7 ve 12) Maddelere verilen tepkiler “Her zaman”, “Sık sık “, “Arasına” “Nadiren “ ve “Hiçbir zaman “ şeklinde derecelendirilmiştir. Olumlu maddelerde “Her zaman “ Yanıtı 5, “Hiçbir zaman “ yanıtı 1 puan alırken; olumsuz maddelerden “Her zaman “ yanıtı 1, “Hiçbir zaman “ yanıtı ise 5 puan almaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100 dür.

K.S.Ö hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilecek niteliktedir. Zaman sınırlaması olmayıp, her birey kendi hızı ile ölçeği tamamlayabilmektedir. Yaklaşık 10 dakika ölçeği tamamlamak için yeterli olmaktadır (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

K.S.Ö'nin Geçerliliğine İlişkin Çalışmalar

KSÖ'nin geçerliliğini belirlemek için kapsam geçerliliği, yapısını belirlemek için faktör analizi, madde-toplam korelasyonu ve ayırt edici geçerlilik çalışmaları yapılmıştır.

KSÖ'nin Kapsam Geçerliliği

Ölçeğin kapsam geçerliliğini belirlemek amacı ile alanda çalışan 3 uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Ölçekte yer alan ifadelerin kendine saygıyı içeren özellikleri temsil edip etmediği uzman grubu tarafından belirlenmiş ve bu grubun önerileri doğrultusunda ölçekte gerekli değişiklikler yapılmıştır. Uzman grubunun

yaptığı değerlendirmeler ölçeğin kapsam geçerliliğine sahip olduğunu göstermektedir.

KSÖ'nin Yapı Geçerliliği

KSÖ'nin yapısını belirlemek amacı ile faktör analizi çalışması yapılmıştır. Bunun için deneme grubundan elde edilen puanlara temel bileşenler analizi (principal component analysis) uygulanmıştır. Kaiser Normalleştirme Ölçütüne göre faktör yük değerleri 1'i aşan,7 faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerde yer alan maddelerin faktör yük değerleri incelendiğinde 8 maddenin yük değerinin. 30'un altında kaldığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu maddeler ölçekten çıkarılarak analiz 20 madde üzerinden yeniden yapılmıştır.

Ölçekte yer alan 20 maddenin 1.faktörde toplandığı, tüm maddelerinin faktör yük değerlerinin. 30'un üzerinde olup, toplam varyansın %36.3' ünü açıkladığı görülmektedir Bu durum ölçeğin tek boyutlu olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Temel bileşenler analizinden sonra KSÖ'ni oluşturan maddelerin madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Tüm analizler sonucunda 20 maddenin madde-toplam korelasyonlarının 2.madde dışında. 30'dan büyük olduğu belirlenmiştir. Madde –toplam korelasyonu . 29 olan 2.maddenin uzman görüşüne de başvurularak, ölçeğe alınmasına karar verilmiştir.

KSÖ'nin Ayırteci Geçerlilik Çalışması

KSÖ'nin farklı özelliklere sahip örneklem gruplarını ayırt edip etmediğini saptamak için kendine saygısı düşük olduğu bilinen bir grup ile normal bir gruba uygulanarak karşılaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle kendine saygısı düşük olan grubun belirlenmesi için ilgili yayınlar incelenmiştir.

İncelenen yayınlar genel olarak değerlendirildiğinde, kendine saygı düzeyinin düşüklüğünün psikiyatrik bir hastalık ve depresyonun bir belirtisi olduğu görülmektedir.

İncelenen yayınlar doğrultusunda, ölçeğin ayırt edici geçerlilik çalışmasını yapmak amacı ile Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı, Ergen Bölümüne başvuran ve depresif belirtiler gösteren grupla karşılaştırmak üzere Ankara Mimar Kemal Lisesi, Ankara Mamak İlköğretim Okulu ve Lisesinde öğrenim gören ve aynı yaş grubunda olan 85 öğrenci belirlenmiştir. Normal grubu oluşturan öğrencilerin seçiminde öğretmen görüşüne başvurulmuş, sorunlu olan öğrenciler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. KSÖ depresif belirti gösteren gruba bireysel olarak, normal gruptaki öğrencilere ise grup halinde uygulanmıştır.

Depresif belirti gösteren ve normal grubun cinsiyete göre dağılımına baktığımızda depresif belirti gösteren grupla, normal grubun bu değişkenler açısından hemen hemen birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Depresif belirti gösteren normal grubun yaş ortalamaları arasında fark olup olmadığı belirlenmiştir. ($t=1.52; p> .05$) Bu bulgu her iki grubun yaş değişkeni açısından da benzer olduğunu göstermektedir (Kuzgun, Bacanlı,2005).

Depresif belirti gösteren grubun ve normal grubun KSÖ'nin den aldıkları puanlar arasında bir fark olup olmadığını sınamak amacıyla t testi uygulanmıştır.

Kendine Saygı Ölçeğinin Güvenilirliğine İlişkin Yapılan Çalışmalar

KSÖ'nün güvenilirliği iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları incelenerek belirlenmiştir.

İçtutarlılık

KSÖ'nin iç tutarlılığı Cronbach Alpha katsayısı hesaplanarak bulunmuştur. Yapılan hesaplama sonucunda ölçeğin alfa=.81 olarak belirlenmiştir. Bu değer ölçeğin oldukça yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Kararlılık

KSÖ'nin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı "Testin Tekrarı Yöntemi " ile belirlenmiştir. Bunun için 70 kişilik bir öğrenci grubuna test 15 gün ara ile iki kez uygulanmıştır. Bu iki uygulama arasındaki $r=.84$ bulunmuştur. Gurney (1988), kendine saygıyı ölçen araçların test-tekrar test güvenilirliğinin. 80 olmasını yeterli

bulmaktadır. Bu anlamda KSÖ'nin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

KSÖ ile yukarıda verilen psikometrik değerler aracın geçerliliği ve güvenilirliği için yeterli olarak değerlendirilmiştir(Kuzgun, Bacanlı, 2005).

3-Ana-Baba Tutumları Ölçeği

Araştırmada ana-baba tutumlarını belirlemek için Kuzgun(1972) tarafından geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu (1993), tarafından revize edilmiş olan Ana-Baba Tutum Envanteri kullanılmıştır(Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Ana-Baba Tutumlarını ölçme girişimi ilk defa Kuzgun(1972), tarafından başlatılmıştır. Yazarın demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak tanımladığı “ana-baba tutumlarını ölçmek amacıyla hazırladığı “Ana-Baba Tutum Envanteri” 384 üniversite öğrencisine uygulanmıştır.

Bu uygulamada elde edilen puanlarına göre hesaplanan ölçekler arası korelasyon katsayıları incelendiğinde demokratik tutumu ölçen alt ölçeğin diğerlerinden bağımsız olduğu, buna karşılık ilgisiz ve otoriter tutumları ölçen alt ölçekler arasında. 63 gibi yüksek bir ilişki bulunduğunu; bu iki ölçeğin birbirinden bağımsız ölçme yapamadığı görülmüştür. Envanterin iki kere uygulanmasıyla elde edilen korelasyon katsayıları da düşük bulunmuştur (katsayılar sırasıyla .66, .59 ve .64'tür). Bu durumda aracın yeterince güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Çeşitli araştırmacıların duyduğu gereksinim göz önüne alınarak araç yeniden Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından “Ana-Baba Tutumları Ölçeği” adı ile tekrar geliştirilmiştir.

Geliştirilecek ölçek için yeni madde havuzu oluşturulurken ilk ölçekten bazı maddeler olduğu gibi, bazıları düzeltilerek alınmış, ayrıca yeni tanımlanan istekçi, koruyucu ve reddedici ana-baba tutumlarını tanımlayan maddeler yazılmıştır. Yeni hazırlanan ölçekte ölçülmeye çalışılan ana-baba tutumları ve bunları ölçeceği düşünülen maddelerin sayıları:

<u>Ana-Baba Tutumları:</u>	<u>Madde Sayısı:</u>
Demokratik	35
Otoriter	29
Koruyucu/İstekçi	22
Reddedici	15
İlgisiz	18
<u>TOPLAM:</u>	<u>119</u>

Uygulamada, maddelere verilecek yanıtların 5 basamaklı Likert tipi bir ölçekte derecelenmesi istenmiştir.

Beş alt maddeden oluşan Ana-Baba Tutum Ölçeği, 1992- 1993 öğretim yılında Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 100 öğrenciye uygulanmış, elde edilen puanlar üzerinde faktör analizi tekniği uygulanarak ölçeğin boyutlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Faktör analizi sonuçları maddelerin önemli bir bölümünün, yüksek faktör yükleri ile I.Faktörde toplandığını, bunu II. Faktör de toplanan maddelerin izlediği, diğer faktörler ise madde sayısının 3'ü geçmediğini göstermiştir. Birinci faktörde yer alan maddeler incelendiğinde faktör yükleri artı olanların "Demokratik" ve eski olanların "Otoriter" tutumu betimleyen maddeler olduğu görülmüştür. Bu bulgu içten sevgiye dayalı ve iç denetime önem veren demokratik tutumun, sevgisizlik ve katı disiplin ile nitelenen otoriter tutumun tersi olduğu yolundaki gözlem ve görüşlere uygun düşmektedir.

Birinci faktörde yer alan maddelerden faktör yükü en yüksek 15 madde "Demokratik Tutum Ölçeği" maddeleri olarak seçilmiştir. Bu faktörde eski değer taşıyan fakat faktör yükleri yüksek olan 10 madde ise "Otoriter" tutumu ölçen maddeler olarak alınmıştır. İkinci faktöre "Koruyucu/İstekçi Tutum Ölçeği" adı verilmiştir bu ölçekte faktör yükleri doyurucu bulunan 10maddenin 3'ü "Koruyucu" ve 7'si "İstekçi" tutumu ölçen maddelerdir.

Ana Baba Tutumları Ölçeğinin Güvenilirliği

Ana Baba Tutum Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için, önce ölçeği oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrarı yöntemi ile belirlenmiştir. (Kuzgun, Bacanlı, 2005).

Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla daha önce tesadüfî olarak belirlenen örneklem grubundaki I. , II. ve III. Sınıflara ölçeklerin uygulanacağı saatler belirtilmiştir. Kararlaştırılan saatlerde “Kendine Saygı Ölçeği”, ”Ana Baba Tutumları Ölçeği” birlikte uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan öğrencilerin nitelikleri ile ilgili bilgiler elde etmek için “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Uygulamadan önce araştırmacı tarafından ölçekle ilgili yönergeler okunmuş ve uygulamaya yönelik bilgiler verilmiştir. Uygulamaya katılan öğrenciler veri toplama araçlarını yaklaşık 45 ile 60 dakika arasında değişen sürelerde cevaplamışlardır. Uygulamada herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini ortaya koyacak bir model içinde ele alınmıştır. İlk aşamada ölçekler ayrı ayrı değerlendirilmiş, ölçeklere gerekli ihtimamı göstermeyen 27 öğrenci örneklemden çıkartılmıştır. Verilerin analizinde ortalama, standart sapma, t testi, varyans analizi ve Tukey testi, tekniklerinden yararlanılmıştır.(Varyans analizi sonucunda anlamlı çıkan değişkenlerde Tukey testi uygulanmıştır).

BÖLÜM V

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle lise öğrencilerinin Kendine Saygı Düzeyi ve Ana Baba Tutumları puan ortalamalarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenleri açısından farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Daha sonra Lise öğrencilerinin Ana Baba Tutumları ölçeği alt boyutları puan ortalamaları incelenmiştir.

1. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri cinsiyet açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Lise öğrencilerinin kendine saygı puan ortalamalarının, cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan t testine ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin kendine saygı puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

CINSİYET	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Kız	314	79,63	9,32	-,221	,826
Erkek	257	79,84	12,62		

Tablo 2’de görüldüğü gibi Kendine Saygı Ölçeği puan ortalamalarında kız öğrencilerinin ortalaması 79,63 erkek öğrencilerin ortalaması ise 79,84 olarak bulunmuştur. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,05$) manidarlık düzeyinde iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

2. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri devam ettiği okul türü açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Lise öğrencilerinin kendine saygı puan ortalamalarının, devam ettiği okul türüne göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için F testi kullanılmıştır. Yapılan F testine ilişkin bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı düzeyi puanlarına ilişkin n, $\bar{X}$, Ss değerleri

Okul Türü	n	$\bar{X}$	Ss
Genel Lise	218	78,89	11,474
Anadolu Lisesi	93	82,06	10,801
Sağlık Meslek Lisesi	90	82,70	8,786
Kız Meslek Lisesi	89	77,81	9,423
Endüstri Meslek Lisesi	81	78,07	12,255

Tablo 4’de görüldüğü gibi öğrencilerin kendine saygı düzeyleri puan ortalamaları; okul türüne göre Genel Lisede 78,89; Anadolu Lisesinde 82,06; Sağlık Meslek Lisesinde 82,70; Kız Meslek Lisesinde 77, 81 Endüstri Meslek Lisesinde 78,07 olarak gözlenmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	2003,437	4	500,859	4,295*	0,002
Grup içi	66004,395	566	116,616		
Toplam	68007,832	570			

*P<0,05

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre kendine saygı düzeyleri açısından yapılan varyans analizine(F testi) göre; F puanı 4,295 olarak hesaplanmıştır. $p<0,05$ manidarlık düzeyinde okul türü açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Farkın kaynağını bulmak amacıyla Tukey testine başvurulmuştur.

Tablo 6: Öğrencilerin okul türlerine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin tukey testi sonuçları

(I) OKUL	(J) OKUL	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Std. Hata	p
Genel Lise	Anadolu Lisesi	-3,17	1,337	0,125
	Sağlık Meslek Lisesi	-3,81	1,353	0,041*
	Kız Meslek Lisesi	1,09	1,358	0,931
	Endüstri Meslek Lisesi	0,82	1,405	0,977
Anadolu Lisesi	Sağlık Meslek Lisesi	-0,64	1,597	0,995
	Kız Meslek Lisesi	4,26	1,601	0,062
	Endüstri Meslek Lisesi	3,99	1,641	0,109
Sağlık Meslek Lisesi	Kız Meslek Lisesi	4,89	1,614	0,021*
	Endüstri Meslek Lisesi	4,63	1,654	0,042*
Kız Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	-,27	1,658	1,000

* $P<0,05$

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre; kendine saygı düzeylerindeki farklılaşmaları ortaya koymak ve ikili karşılaştırmalar yapabilmek için yapılan Tukey testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Genel lise ile S.ML öğrencilerinin; SML ile KML öğrencilerinin ve SML ile EML öğrencilerinin Kendine Saygı Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının birbirinden anlamlı

farklılık gösterdiği görülmektedir. Tablodaki farkın SML'den kaynaklandığı saptanmıştır.

Sağlık Meslek Lisesinin ortalamasının $X=82,70$ ile Anadolu Lisesi($X=82,06$) Genel Lise ($X= 78,89$) Kız Meslek Lisesi ($X= 77,81$) ve Endüstri Meslek Lisesi($X= 78,07$) ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Farkın S.M.L lehine olduğu saptanmıştır.

Genel lise ile A.L, K.M.L, E.M.L, S.M.L arasındaki karşılaştırmada S.M.L. lehine anlamlı ölçüde farklılaşma elde edilmiştir; Anadolu Lisesi ile S.M.L, K.M.L, E.M.L, arasındaki karşılaştırmada; yine sağlık meslek lisesi lehine bir fark elde edilmiştir.

3. Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri devam ettiği sınıf düzeyine açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 7: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre kendine saygı düzeyi puanlarına ilişkin n , $\bar{X}$, S_s değerleri

Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X}$	S_s
Lise 1	202	78,92	9,32
Lise 2	179	79,41	11,85
Lise 3	190	80,88	11,52

Tablo 7'de görüldüğü gibi öğrencilerin kendine saygı düzeyleri puan ortalamaları; sınıf düzeyine değişkenine göre Lise 1'de 78,92; Lise2'de 79,41; Lise3'de 80,88; olarak gözlenmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre kendine saygı puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	401,654	2	200,827	1,68	0,18
Grup içi	67606,178	568	119,025		
Toplam	68007,832	570			

Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyi puan ortalamalarının, okudukları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (F testi) ile yapılmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve ss değerleri Tablo 7’de varyans analizi sonuçları ise Tablo 7’de verilmiştir

Sınıf düzeyi değişkeni açısından kendine saygı puan ortalamaları incelendiğinde; manidarlık düzeyinde anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

4. Lise öğrencilerinin algıladıkları anne- baba tutumları cinsiyet açısından anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 9: Öğrencilerin algılanan ana-baba tutumları puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

	CINSİYET	n		Ss	t	p
Demokratik	Kız	314	57,45	10,66	1,48	0,13
	Erkek	257	56,05	11,62		
Koruyucu	Kız	314	38,80	10,36	-,94	0,35
	Erkek	256	39,59	9,18		
Otoriter	Kız	314	22,00	7,92	-,87	0,39
	Erkek	256	22,56	7,17		

Lise öğrencilerinin algılanan ana-baba tutumları puan ortalamalarının, cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Yapılan t testine ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir. Ana-Baba tutumları Ölçeğinden; ana-babalarının tutumlarını demokratik algılayan kız öğrencilerin puan ortalaması 57,45; erkek öğrencilerin puan ortalaması 56,05; ana-babalarının tutumlarını koruyucu algılayan kız öğrencilerin puan ortalaması 38,80; erkek öğrencilerin puan ortalaması 39,59 ve ana-babalarının tutumlarını otoriter algılayan kız öğrencilerin puan ortalaması 22,00; erkek öğrencilerin puan ortalaması ise 22,56’dır. Cinsiyet değişkeni açısından algılanan ana-baba tutumları puan ortalamaları incelendiğinde; anlamlı farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

5. Lise öğrencilerinin algıladıkları anne- baba tutumları devam ettiği okul türüne göre anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 10: Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puanlarına ilişkin n, $\bar{X}$ ss değerleri

	Okul Türü	n	$\bar{X}$	Ss
Demokratik	Genel Lise	218	57,15	10,969
	Anadolu Lisesi	93	61,04	9,902
	Sağlık Meslek Lisesi	90	58,92	9,715
	Kız Meslek Lisesi	89	52,84	11,342
	Endüstri Meslek Lisesi	81	53,15	11,744
Koruyucu	Genel Lise	218	39,55	8,875
	Anadolu Lisesi	93	33,65	8,525
	Sağlık Meslek Lisesi	90	39,60	10,716
	Kız Meslek Lisesi	89	41,41	10,954
	Endüstri Meslek Lisesi	80	41,48	9,365
Otoriter	Genel Lise	218	22,25	6,950
	Anadolu Lisesi	93	18,47	6,688
	Sağlık Meslek Lisesi	89	22,01	8,758
	Kız Meslek Lisesi	89	24,52	8,021
	Endüstri Meslek Lisesi	81	24,37	6,764

Tablo 10'da görüldüğü gibi devam ettikleri okul türü değişkeni açısından;

a) Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 57,15; Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 61,04; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 58,92; Kız Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 52,84; Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 53,15'dir.

b) Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,55; Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 33,65; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,60; Kız Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 41, 41; Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 41, 48'dir.

c) Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,25; Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 18,47; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22, 01; Kız Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 24,52; Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 24, 37'dir.

Tablo 11:

Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Demokratik	Gruplar arası	4587,499	4	1146,875	9,85	0,001*
	Grup içi	65886,280	566	116,407		
	Toplam	70473,779	570			
Koruyucu	Gruplar arası	3759,134	4	939,784	10,31	0,001*
	Grup içi	51492,587	565	91,137		
	Toplam	55251,721	569			
Otoriter	Gruplar arası	2160,786	4	540,196	9,95	0,001*
	Grup içi	30671,335	565	54,286		
	Toplam	32832,121	569			

*P<0,05

Tablo 10 incelendiğinde devam ettikleri okul türü değişkeni açısından öğrencilerin ana-baba tutumları (demokratik, koruyucu, otoriter)arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Bu bulgulara göre;

a) Öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları arasında; 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

b) Öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları arasında; 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

c) Öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları arasında; 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

Demokratik, Koruyucu, Otoriter ana-baba tutumları açısından farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testine ilişkin sonuçlar tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12:

Öğrencilerin okul türlerine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin tukey testi sonuçları

	(I) OKUL	(J) OKUL	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Std. Hata	p	
DEMOKRATİK	Genel Lise	Anadolu Lisesi	-3,896	1,336	0,030*	
		Sağlık Meslek Lisesi	-1,775	1,351	0,683	
		Kız Meslek Lisesi	4,315	1,357	0,013*	
		Endüstri Meslek Lisesi	3,998	1,403	0,037*	
	Anadolu Lisesi	Sağlık Meslek Lisesi	2,120	1,595	0,673	
		Kız Meslek Lisesi	8,211	1,599	0,000*	
		Endüstri Meslek Lisesi	7,894	1,639	0,000*	
	Sağlık Meslek Lisesi	Kız Meslek Lisesi	6,090	1,612	0,002*	
		Endüstri Meslek Lisesi	5,774	1,652	0,005*	
	Kız Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	-0,316	1,656	1,000	
	KORUYUCU	Genel Lise	Anadolu Lisesi	5,896	1,182	0,000*
			Sağlık Meslek Lisesi	-,0587	1,196	1,000
Kız Meslek Lisesi			-1,874	1,200	0,523	
Endüstri Meslek Lisesi			-1,937	1,247	0,531	
Anadolu Lisesi		Sağlık Meslek Lisesi	-5,954	1,411	0,000*	
		Kız Meslek Lisesi	-7,770	1,415	0,000*	
		Endüstri Meslek Lisesi	-7,829	1,455	0,000*	
Sağlık Meslek Lisesi		Kız Meslek Lisesi	-1,815	1,427	0,708	
		Endüstri Meslek Lisesi	-1,875	1,466	0,705	
Kız Meslek Lisesi		Endüstri Meslek Lisesi	-,0593	1,470	1,000	
OTORİTER		Genel Lise	Anadolu Lisesi	3,780	,912	0,000*
			Sağlık Meslek Lisesi	0,231	,926	0,999
	Kız Meslek Lisesi		-2,273	,9268	0,103	
	Endüstri Meslek Lisesi		-2,127	,958	0,174	
	Anadolu Lisesi	Sağlık Meslek Lisesi	-3,548	1,092	0,011*	
		Kız Meslek Lisesi	-6,054	1,092	0,000*	
		Endüstri Meslek Lisesi	-5,908	1,119	0,000*	
	Sağlık Meslek Lisesi	Kız Meslek Lisesi	-2,505	1,104	0,157	
		Endüstri Meslek Lisesi	-2,359	1,131	0,228	
	Kız Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	0,146	1,131	1,000	

P<0,05

Tablo 11 incelendiğinde farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin;

a) Demokratik ana-baba tutumları arasındaki farkın Anadolu Lisesinden kaynaklandığı Anadolu Lisesi öğrencilerinin Demokratik Ana-baba tutumları algısı puan ortalamalarının ($X= 61,04$) diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 57,15; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 58,92; Kız Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 52,84; Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 53,15'dir.

b) Koruyucu ana-baba tutumları arasındaki farkın Endüstri Meslek Lisesinden kaynaklandığı Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Koruyucu Ana-baba tutumları algısı puan ortalamalarının ($X=41,48$) diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,55; Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 33,65; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,60; Kız Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 41,41dir

c) Otoriter ana-baba tutumları arasındaki farkın Kız Meslek Lisesinden kaynaklandığı Kız Meslek Lisesin öğrencilerinin Otoriter Ana-baba tutumları algısı puan ortalamalarının ($X=24,52$) diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,25; Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 18,47; Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,01; Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 24,37'dir.

1. Lise öğrencilerinin algıladıkları anne- baba tutumları devam ettiği sınıf düzeyine göre anlamlı ölçüde farklılaşmakta mıdır?

Tablo 13: Öğrencilerin sınıf düzeyine göre algılanan ana-baba tutum puanlarına ilişkin n,x Ss değerleri

	Okul Türü	n	$\bar{x}$	ss
Demokratik	Lise 1	202	57,45	10,267
	Lise 2	179	56,17	12,022
	Lise 3	190	56,77	11,128
Koruyucu	Lise 1	202	39,62	9,522
	Lise 2	178	39,40	10,274
	Lise 3	190	38,42	9,808
Otoriter	Lise 1	202	22,18	7,957
	Lise 2	179	22,08	7,300
	Lise 3	189	22,47	7,509

Tablo 12’de görüldüğü gibi devam ettikleri sınıf düzeyi değişkeni açısından;

a) Lise1’de öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 57,45; Lise2’de öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 56,17; Lise3’de öğrenim gören öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 56,77dür.

b) Lise1’de öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,62; Lise2’de öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 39,40; Lise3’de öğrenim gören öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 38,42dır.

c) Lise1’de öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,18; Lise2’de öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,08; Lise3’de öğrenim gören öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ortalaması 22,47 olarak gözlenmiştir.

Tablo 14:

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre algılanan ana-baba tutum puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Demokratik	Gruplar arası	153,092	2	76,546	0,62	0,539
	Grup içi	70320,687	568	123,804		
	Toplam	70473,779	570			
Koruyucu	Gruplar arası	155,375	2	77,687	0,80	0,450
	Grup içi	55096,346	567	97,172		
	Toplam	55251,721	569			
Otoriter	Gruplar arası	15,065	2	7,533	0,13	0,878
	Grup içi	32817,056	567	57,878		
	Toplam	32832,121	569			

*P>0,05

Tablo 14 incelendiğinde devam ettikleri sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin ana-baba tutumları (demokratik, koruyucu, otoriter) arasında anlamlı farklılıklar incelenmiş,

Bu bulgulara göre;

a) Öğrenim gördükleri sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin Demokratik olarak algılanan ana-baba tutumları arasında; 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

b) Öğrenim gördükleri sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin Koruyucu olarak algılanan ana-baba tutumları arasında;0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

c) Öğrenim gördükleri sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin Otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları arasında;0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

BÖLÜM VI

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak yapılan tartışmalara yer verilmiştir.

1. Cinsiyetin lise öğrencilerinin kendine saygı düzeylerine etkisi.

Araştırma bulgularına göre; Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri cinsiyet açısından anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Kız ve erkek öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır (Tablo 3).

Bu sonuç yapılan bazı araştırma sonuçlarıyla çelişmektedir. (Knox ve diğerleri,1998)' nin; Cinsiyet ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarına bakıldığında genellikle erkeklerin benlik saygısının kızlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine (Hatipoğlu, 1996) 'nın 619 orta 2.sınıf öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, erkek ergenlerin benlik tasarım düzeyleri kızlara göre daha yüksek bulunmuştur (Dinç,1992). Yapılan başka bir araştırmada erkek ergenlerin benlik saygıları kızlarınkine göre yüksek bulunmuştur. (Ergenlerin benlik saygısı ile ilgili bazı araştırmalarda ise kız ve erkeklerin öz saygıları arasında fazla bir fark bulunamamıştır (Güngör,1989).

Çuhadaroğlu (1985), Rosenberg; Benlik Saygısı Ölçeğini Ülkemizde 205 lise düzeyinde gence uygulayarak yüksek orta ve düşük benlik saygısının birçok değişkenle ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular ışığında, benlik kavramının değişkenliği ile benlik saygısı arasında yakın ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek çıkan gençlerin benlik kavramları en az değişkenlik göstermektedir. Benlik saygısı yükseldikçe insanlara güvenin arttığı bulunmuştur. Depresyon belirtisi olmayan gençlerin çoğunun benlik saygıları yüksektir. Ayrıca gençlerde yalnızlık içe dönüklük ve hayalcilik eğilimi arttıkça benlik saygısı da o oranda düşmektedir.

Arıcak'ın yapmış olduğu araştırma sonucu ise araştırma sonucumuzu destekler nitelikte çıkmıştır. Arıcak (1995), Üniversite Öğrencilerine yönelik çalışmasında anne-baba tutumlarının benlik saygısına etkisini konu alınmıştır. Sonuçta demokratik tutumla yetiştiklerini düşünen gençlere göre daha yüksek benlik saygısı algıladıkları görülmüş ve cinsiyet değişkeninin benlik saygısını etkilemediği görülmüştür.

Yine Dinç (1992)'in cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin benlik algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine etkisini incelediği çalışmasında cinsel benlik düzeyleri farklı olan kız ve erkeklerin özsaygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özoğul (1988),ise Annenin çalışmasının ve Bazı Bireysel Niteliklerinin Çocuğun Özsaygısına Etkisi adlı araştırmasında, ilkokul 4. ve 5.sınıflarda okuyan 120 kişilik denek üzerinde incelemede bulunmuş ve sonuçta; çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarının özsaygı duyguları aynı bulunmuştur. Erkek çocukların özsaygı puanları, kızlarınkinden daha yüksektir. Bulgularını elde etmiştir.

Öğrencilerin, kız veya erkek olması kendine saygı düzeyini etkilememektedir bu durum öğrencilerin benzer sorunlarla karşılaşmaları onların kendilerine saygılarında benzer etkiler yaratmış olmalarından kaynaklanabilir ayrıca ergenlik dönemi bir kimlik kazanım dönemidir ve bu dönem içinde gencin kendine saygı koşulları cinsel kimliğinden etkilenmeyecek kadar baskın olabileceği düşünülmektedir.

2. Devam edilen okul türünün lise öğrencilerinin kendine saygı düzeylerine etkisi.

Araştırma bulgularına göre; lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri devam ettikleri okul türüne göre anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Devam edilen okul türü değişkeni açısından öğrencilerin kendine saygı düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

Arslan ve arkadaşları (2002), çalışmalarında lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Çalışma sonucunda genel lise öğrencilerinin, özel lise öğrencilerine göre Anadolu lisesi öğrencilerinin genel ve meslek lisesi öğrencilerine göre daha olumlu problem çözme becerisine sahip oldukları görülmüştür.

Tufan (1988), Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı üzerine bir inceleme adlı araştırmasında 228 kız, 209 erkek toplam 437 öğrenciden veri toplamış ve araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal hizmetler Yüksekokulunu bilinçli olarak seçmeleri, kendilerini başarılı olarak görmeleriyle benlik saygıları arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur bu özelliklerde görülen artış benlik saygısını da artırmıştır.

Rosenberg (1965- 1979) araştırmalarında düşük ve yüksek benlik saygısının sebeplerini araştırmış, 5000 adölesan üzerinde incelemede bulunmuş ve sonuçta bir çok vakada düşük benlik saygısı olmasının esas sebebinin sosyalizasyon olduğu sonucuna varmıştır. Adölesanlarla yapılan mülakatlarda %65'inin bu çalışmada düşük benlik saygısı gösterdiği ve düşük benlik saygısına sahip olanların da yalnız olduklarını söyledikleri bulunmuştur. Adölesanlarda sosyal izolasyon ve düşük benlik saygısı, soğuk davranıştan değil, ebeveynin ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır (İkizoğlu1993).

Hamarta (2004),”Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin(Benlik saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında mezun olunan lise (karma kız veya erkek lisesi)değişkenlerine göre ilişkisel benlik saygısının farklılaşıp farklılaşmadığı denencesin de karma liseden mezun olan erkek öğrencilerin ilişkisel benlik saygısı puan ortalamaları erkek lisesinden mezun olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Karma liseden mezun olan kız öğrencilerin ilişkisel benlik saygısı puan ortalamaları, kız lisesinden mezun olan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olmasına rağmen aradaki fark istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. ($p>0.05$) Hamarta' nın mezun oluna lise değişkenine göre üniversite öğrencilerinin ilişkisel benlik saygısı puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşması ile araştırmamız paralellik göstermektedir.

3. Devam edilen sınıf düzeyinin lise öğrencilerinin kendine saygı düzeylerine etkisi.

Araştırma bulgularına göre; lise öğrencilerinin, kendine saygı düzeyleri devam ettikleri sınıf düzeyine göre anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Devam edilen sınıf değişkeni açısından öğrencilerin kendine saygı düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Akbay(1988), tarafından yapılan araştırma bulgularımızı desteklememektedir. Akbay, İzmir ilindeki Fen Liselerinde öğrenim gören 932 öğrenciye uygulanan çalışmada ailesinin yaklaşımını destekleyici olarak algılayan öğrencilerin benlik saygı algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada hazırlık sınıftan 3.sınıfa kadar öğrencilerin benlik saygısı algılarında artış bulunurken 3. sınıfta düşüş görülmüştür.

Araştırmaya dahil olan öğrencilerin sınıf seviyeleri arasında büyük bir farklılığın olmaması, onların kendine saygı düzeyini etkilememiş olabilir. Ayrıca lise 1.2. ve 3.sınıf öğrencilerinin ergenlik dönemlerinin benzer ya da aynı aşamalarında olabilecekleri de farklılığın ortaya çıkmasını engellemiş olabileceği düşünülmektedir.

Yine Demir'in(1989), 709 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırmasında erkeklerin kızlardan, ikinci sınıfların diğer sınıflardan önemli düzeyde yalnız oldukları bulunmuştur.

Güngör(1989), "Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler" adlı araştırmasında, 1987-1988 öğretim yılında Ankara il merkezi liselerinin 1. ve 3. sınıf öğrencilerinden seçilen 1086 kişilik bir denek grubu üzerinde inceleme yapmıştır. Sonuçta anne-babalarının tutumunu demokratik algılayan öğrencilerin özsaygılarının, otoriter olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu araştırma bulguları ile araştırmamızın paralel olmadığı görülmüştür.

Kovach(1981), bir araştırma projesinde, farklı yaşlardaki adölesanların benlik saygıları üzerinde yeni bulgular elde etmiştir. Yaşları 10-22 arasında değişen gençlerle mülakat yapılmış, araştırmada ölçü aracı olarak Coopersmith (1967)'in benlik saygısı envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonunda, daha büyük yaştaki gençlerin benlik saygısı, küçük olanlardan daha yüksek görülmüştür. En düşük

benlik saygısı, on dört yaş gençlerde belirlenmiştir. Araştırma sonucunda yaşça büyük gençlerin, yaşça küçük gençlere oranla daha fazla yaşantı güçlükleriyle karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymuştur (İkizoğlu, 1993).

4. Cinsiyetin lise öğrencilerince algılanan anne- baba tutumuna etkisi.

Araştırma bulgularına göre; lise öğrencilerince algılanan anne- baba tutumu cinsiyet açısından anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Cinsiyet değişkeni açısından algılanan ana-baba tutumları(Demokratik, Otoriter, Koruyucu) puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Araştırma; Ekşinin (1974- 1978)'deki hem annelerin hem de babaların kızlara göre erkek çocuklarına daha koruyucu, daha şefkatli, daha anlayışlı ve erkeklerin disiplinine kızlardan daha fazla önem verdikleri şeklindeki bulgusu ile ters düşmektedir.

Duru (1995), çalışmasında benlik saygısı ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin demokratik anne-baba tutumunu algıladıkları düşük benlik saygısına sahip olan öğrencilerin ise otoriter anne-baba tutumu algıladıkları görülmüştür. Benlik saygısı ile algılanan anne-baba tutumları arasında anlamlı ilişki görülmüştür.

Deniz ve Gövenç (1996), 200 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada ergenlerde aile algısını, benlik algısını, eğitim türü ve cinsiyet değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla ailelerini daha olumlu yönde algıladıkları, çatışmalarını daha olumlu şekilde, stressiz çözümlendiği kanısında oldukları görülmüştür. Erkekler kızlara kıyasla ailede herkesin birbirini daha iyi anladığını belirtmişlerdir.

5. Devam edilen okul türünün lise öğrencilerince algılanan anne- baba tutumuna etkisi.

Araştırma bulgularına göre; lise öğrencilerince algılanan anne- baba tutumu devam edilen okul türü açısından anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır.

Tablo 11 incelendiğinde devam edilen okul türü değişkeni açısından öğrencilerin ana-baba tutumları (demokratik, koruyucu, otoriter) arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlar Eldeleklioğlu (1996)'nın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Otoriter ve koruyucu aile yapısında, çocuğun davranışları daha sıkı kontrol edilmekte bireyselliğine ve kişiliğine daha az saygı gösterilmekte özerk davranması engellenerek kısıtlanmaktadır. Bu durum ergenin hem düşük öz saygı geliştirmesine neden olmakta hem de ergen, karar verme becerisini geliştirebileceği ortamdan yoksun kalmaktadır.

Yine Güven (1994),’in “Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi” adlı araştırmasında;

- Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyine göre benlik kavramının duygusal durum, vücut ve benlik imajı, sosyal ilişkiler ve dış dünyaya hakimiyet alt skalalarında alt, orta alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin üst ve orta üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden daha olumlu benlik kavramına sahip oldukları,

- Benlik kavramı puanları yükseldikçe ana-baba tutum puanlarının düştüğü saptanmıştır.

6. Devam edilen sınıf düzeyinin lise öğrencilerince algılanan anne- baba tutumuna etkisi.

Araştırma bulgularına göre; lise öğrencilerince algılanan anne-baba tutumu devam ettikleri sınıf düzeyine göre anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır. Devam edilen

sınıf düzeyi değişkeni açısından algılanan ana-baba tutumları puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Sınıf düzeyi değişkeni açısından Torucu (1990)' nun "13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo- Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip, Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması" adlı araştırmasında, ortaokul 1 ve 2. sınıflarda okuyan 300 öğrenciyi denek olarak incelemiş, deneklerin 150'sinin üst, 150'sinin alt sosyo- ekonomik düzeyden olmasını düzenlemiş ve araştırma sonucunda şu genel bilgileri elde etmiştir. Genelde ana-babaların tutumlarıyla benlik saygısı ilişkili bulunmamakla beraber az miktarda belirlenen ilişki "demokratik ana-babaların çocuklarının benlik saygısının otoriter ana-babaların çocuklarının benlik saygısına göre daha yüksek olduğu şeklinde yansıtılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. Cinsiyet değişkeni açısından; Kız ve erkek öğrencilerinin kendine saygı düzeylerinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

2. Araştırma bulgularına göre; devam edilen okul türü değişkeni açısından öğrencilerin kendine saygı düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri diğer liselerde okuyan öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur.

3. Devam edilen sınıf değişkeni; açısından öğrencilerin kendine saygı düzeyinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

4. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet değişkeni açısından algılanan ana-baba tutumları (Demokratik, Otoriter, Koruyucu) puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

5. Devam ettikleri okul türü değişkeni açısından öğrencilerin ana-baba tutumları (demokratik, koruyucu, otoriter) arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. S.M.L ve A.L öğrencilerinin diğer liselerde okuyan öğrencilere kıyasla demokratik tutumları daha yüksek bulunmuştur.

6. Araştırma bulgularına göre; devam ettiği sınıf düzeyi değişkeni açısından algılanan ana-baba tutumları puan ortalamaları incelendiğinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

Elde edilen bu genel sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Okullarda yürütülen rehberlik çalışmaları ergenlerin ailelerini de kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Ailelere demokratik, otoriter, koruyucu aile tutumları ile yetişen ergen davranışlarının farkı anlatılmalı ve demokratik aile

tutumunun ergenin kendine güven kazanması ve kendini olduğu gibi kabul etmesindeki etkisi vurgulanmalıdır. Kendine saygı duyması istenen bir gencin kendini kabul edebilmesi bunun içinde öncelikle ailenin çocuğu kabul edip onaylaması gerektiği vurgulanmalıdır.

2. Ailenin kontrolü ve disiplin anlayışı elbette olmalıdır. Fakat genç ne tamamen boş bırakılmalı ne de disiplinin dozu artırılmalıdır. Çünkü insan hangi yaşta olursa olsun Rogers'ın dediği gibi koşulsuz sevgiye ihtiyaç duyar.Ergenin bu ihtiyacının dozu hepimizden daha yüksektir ve ana-babası tarafından olduğu gibi sevilip sayılmayı bekler, bu onun kendine saygısı ,olumlu benlik bilincini güçlendirir.Bu durum ailelerin eğitim düzeyi ne olursa olsun okul ve rehberlik servislerince ailelere yinelenerek anlatılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abacı. R. (1986). **Demokratik, Otoriter, ve İlgisiz olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocuğun Kaygı Düzeyi İle İlişkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Adams, J. F.(1995). **Ergenliği Anlamak.** (Çev : Bekir Onur ve Diğerleri) Ankara İmge Kitabevi.
- Akbay, R. (1998) **Fen Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramı,Denetim Odağı ve Sürekli Kaygı Açısından Karşılaştırılması.**VII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,Bildiri Özetleri Kitabı.Cilt 1. Selçuk Üniversitesi.Konya.
- Aksaray, S. (1992) **Adölesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana Baba Tutum algısı** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.Adana.
- Aksoy, B.A. (2001) Temel. F.Z.**Ergen ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Albernathy , T.J;Massad,L.R.(1995) **The Relationship Between Smoking and Self-Esteem.**Adölescense.Win:30(120):899-907.
- Altuğ, D.(2004) **Çocukluktan Yaşlılığa Kendilik Değeri.** Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi, Haberal Eğitim Vakfı.Ankara:Baskı.Matus.
- Anderson,A.,J.Olnhousen,K,S.(1999) **Adolescent Self Esteem a Foundational Disposition.** Nursing Science Quarterly.12(1):62- 67.
- Andre, C; Lelord,F.(2001) **Kendine Saygı.** (Çev : İsmail Yerguz. I. Baskı.İstanbul. İletişim Yayıncılık.

- Arıca, O.T.(1999) **Grupla Psikolojik Danışma Yoluyla Benlik Saygısının Geliştirilmesi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Arıkan,Ç.(1988) **Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet** H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi,6,1-2-3:77-87.Ankara.
- Aştı, N.Bilgin,H.(1997) **Hemşirelik Yüksek Okulu Öğrencileri İle Diğer Üniversiteli Kız Öğrencilerde Benlik Saygısının Karşılaştırılması.** VI.Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu.K.K.T.C.
- Ataç, F.(2002) **Öğretmenler İçin Öğrenci Psikolojisi.**İstanbul. Epsilon.
- Ataman, A.(2004) **Gelişim ve Öğrenme.** Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.2. Baskı.
- Atkinson ,R.(2001) **Psikolojiye Giriş.** Ankara. Arkadaş Yayınları.
- Aydın,G.;Güloğlu,B.(2001) **Coopersmith Özsaygı Envanterinin Faktör Yapısı.**Eğitim ve Bilim Dergisi.26(122):66-71.
- Başar, H.(1999) **Sınıf Yönetimi.**4.Basım,Önder Yayınevi.
- Baykal, S. (1988) **Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargıların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Doktora Tezi. Ankara Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma Anabilim Dalı.
- Baymur, F (2000). **Genel Psikoloji.** İstanbul. İnkılap Kitabevi.14.Baskı.
- Baymur, F. (1969) **Genel Psikoloji.** İstanbul. İnkılap Kitabevi.
- Becker,W.C."Consequences of Different Kinds of Parental Discipline.Akt:L.W.Hoffman(Eds)(1964) **Review of Child Development Research** .Russel Sage Foundation:1(169-208) New York.

- Bilal, G.(1984) **Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi.**Yayınlanmamış Doktora Tezi.Hacettepe Üniversitesi.Ankara.
- Bolognini,M.Plancherel,B;Bettschart,W.Halfan,O.**Self-Esteem and Mental Healt in Early.**(1996) Adölescense:Development and Gender Differences.Journal of. Adölescense.Jun:19(3):233-245.
- Bronfenbrenner,U.(1960)**The Changing American Child,A Speculative Analysis Personality.**Lazarus R,(Eds)Aysel Ekşi(1990) Çocuk Genç, Ana-Babalar.I.Basım.İstanbul. Bilgi Yayınları..
- Bruno, F. **Psikoloji Tarihine Giriş.**(1982) Çev:Nesrin Hisli Şahin Ege Üniversitesi İzmir. Edebiyat Fakültesi Yayınları:10.
- Büyükkaragöz, Savaş, Ali Murat Sümbül ve Şahin Kesici(1996) ”**Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yetenek ve İlgi Düzeyleri ile Üniversite Tercih Sıralamasındaki İlişkiler**”. Modern Öğretmen Yetiştirmede Gelişme ve İlerlemeler Sempozyumunda sunulan Bildiri(Ankara: Hacettepe Üniversitesi,30 Eylül-4Ekim)
- Can, G.(1990) **Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler.** Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları:392.
- Chubb,N.H;Fertman C.I;Ross,J.L(1997) **Adölescent Self-Esteem and Locus of Control:A Longitudinal Study of Gender and Age Differances.** Adölescense.32(125):113- 129.
- Cole,L., Morgan,J.B.(2001) **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi.** İstanbul. Milli Eğitim Basım Evi.
- Critelli,J.W.(1987) **Personalty Growth and Effective Behavior.**CBS College Publishing.

- Çağdaş, A.(2002) **Anne-Baba Çocuk İletişimi**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Çuhadaroğlu,F.Ç.(1985) **Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma**.XXI.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi.Adana-Mersin.7-13 Ekim.İstanbul.
- Demir,A. (1989) **UCLA Yalnızlık Ölçeğinin ODTÜ Öğrencilerine Uygulanması**. Üniversite Gençlerinde Uyum Sorunları Sempozyumu.Bilimsel Çalışmaları.Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi.Ankara.
- Deniz,Ş.Güvenç,G.,B. (1996) **Ergenlerde Aile Algısı ve Benlik Algısı**.Türk Psikoloji Dergisi.11(38):22-32.
- Deniz.E. Arslan, C.; Hamarta, E.(2002) **Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**.Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi Dergisi.(31) Ankara.
- Dinç, F.(1992) **Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Özsayı Düzeylerine Etkisi**.Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.Hacettepe Üniversitesi.Ankara.
- Dinçel,G.(1977) **Ergenlerde Rorschach Tepkilerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.(İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü).
- Duncan,P.(1971) **Parental Attitudes and Interactions in Delinquency**.Child Development.
- Duru, A.(1995) **İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki**. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara.

- Düzgün, Ş.(1990) **Öğrencilerin Psikolojik Belirtileri İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler**.Atatürk Üniversitesi,K.K.E.F.Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı,1990 24.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi,Ankara.
- Ekşi,A.(1982) **Gençlerimiz ve Sorunları** İstanbul Üniversitesi. Mediko Sosyal Merkezi. Yayın No:2790, İstanbul.
- Ekşi,A.(1986) **Üniversiteli Gençler**. İstanbul Üniversitesi Yayınları. 2790, İstanbul.
- Ekşi,A.(1990) **Çocuk, Genç, Ana Babalar**. İstanbul.Bilgi Yayınevi .
- Eldeleklioğlu, Jale.(1996) **Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler**.Yayınlanmamış Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erden,M. Akman.Y.(1995) **EğitimPsikolojisi**. Ankara. Arkadaş Yayınları. 2. Baskı.
- Eryüksel,G.(1996) **Anne-Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme ve İletişim Becerileri:Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile Yapısının İncelenmesi**.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Gander,Mary-Gardiner,H.(1995) **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Çev:Bekir Onur) Ankara. İmge Kitabevi.
- Geçtan,E. (1978) **Psikanaliz ve Sonrası**. İstanbulRemzi. Kitabevi.
- Geçtan,E.(1988) **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. İstanbul.Remzi Kitabevi.
- Geçtan,E.(1989) **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**. İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Geçtan,Engin(1981) **Psikanaliz ve Sonrası**. İstanbul. Hür Yayınları.

- Gordon, Thomas.(1996) **E.A.E (Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar.**
(Çev:Emel Aksoy) Sistem Yayıncılık.
- Gökçe,B(1984) **Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları.** Ankara.
MEGSB Yayınları.
- Günçe,G.(1969) **Türk Gençlerinin Ruhi Sorunlarına Ankara Ruh Sağlığı ve
Araştırma Dispanserine Gelen Problemlili Gençler Açısından Bir
Bakış**”1968 Yılı Öğrenci Hareketleri, A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınları
No:7 Ankara.
- Güngör,A.(1989) **Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler.**
Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.Ankara.
- Güngör,E.(1989) **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak.** İstanbul. Ötüken Yayınevi.
- Gür,A.(1996) **Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki
İlişki.**Hacettepe Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi.
- Güven,A.(1994) **Farklı Eğitim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-
Baba- Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi.**III.Ulusal
Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları,21-23 Eylül,İzmir.
- Hamarta,E.(2004) **Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı
Değişkenlerin(Benlik Saygısı,Depresyon ve Saplantılı Düşünme)
Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi.**Yayınlanmamış Doktora Tezi.
Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Harper,J.F.Marshall,E.(1991) **Adölescents Problems and their Relationship to
Self-Esteem.** Adölescense. 26:104.

- Hatipoğlu,Z.(1996) **Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri İle Algılanan Anne Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Hurlock,E.B.(1984) **Ergenlikte Beden Gelişimi.**Ergenlik Psikolojisi.Çev:Gülseren Günce,Edt.Bekir Onur,Hacettepe Taş Kitapçılık.Ankara.
- İkizoğlu,M.(1993) “**Demokratik**” ve “**Otoriter**” **Ana-Baba Tutumlarının Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.Ankara.
- Kagan,J.(1971) **Personality Development** Harcourt Brace Jovanovich,Inc.
- Karasar.N.(2001) **Araştırmalarda Rapor Hazırlama.**II.Basım.Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasatura,İ.(1998) **Kişilik ve Özgüven.** Ankara. Evrim Yayınevi.1.Basım.
- Kenny,M.E College Seniors’Perspeptions of Parental Attachment.The Value and Stability of Family Ties(1990) **Journal of College Student Development**31(39-46)
- Kılıçcı,Y.(1989) **Okulda Ruh Sağlığı.**2.Baskı.Ankara. Doğu Matbacılık.
- Kimmel,D.G,G.B.(1985) **Adölescence a developmentrol Translation .**London.
- Knox,M.,Funk,J.,Eliot,R.,Bush,G.E.(1988) **Adölescents possible selves and their relationship to global self-esteem.Sex Roles.**A .Journal of Reswearch.
- Kozanoğlu,G.(1984) **Çocukların Anksiyete Düzeyleriyle Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişki.**Tecrübi Psikoloji Yayınları: Toğral, B.,S. Özbaydar, N.Saran. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,Cilt:14,İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A.(1998) **Ergenlik Psikolojisi.** İstanbul.Remzi Kitabevi.

- Kulaksızoğlu,A.(2001) **Ergenlik Psikolojisi**.İstanbul,Remzi Kitabevi..
- Kuzgun,Y.(1972) **Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi**.Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Hacettepe Üniversitesi Eğitim Enstitüsü.1972.
- Kuzgun,Y.(1995) **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara. ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun,Y.Bacanlı,F.(2005) **Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi 1. PDR’de Kullanılan Ölçekler:** Jale Eldeleklioğlu.Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun,Y;Bacanlı,F.(2005) **PDR’DE Kullanılan Ölçekler**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım .
- Landis,P.H ve Stone,C.L.(1952) **The Relationship of Parental Authority Patterns of Teenage**.Adjustments.Bull “Dupman Wash”,State College of Washinton.
- Lawson,K.A;J.Ray.H. **Self-Esteem and Stres as Factors in Abuse of Children**.Psychological Reports.65,3(2):1259-1265.1989.
- Maccoby,E.E. ve Martin J.A.(1983) **Socialization in The Context of The Family:Parent Child Interaction** .E.M.Hetherington(Ed)Handbook of Child Psychology’ nin içinde 4 th(ed).Newyork Wiley.
- Maşrabacı,T.S.(1994) **Hacettepe Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.Ankara.
- McGee,RWilliams,S.(2000) **Does Low Self-Esteem Predict Health Compromising Behaviours Among Adölescent?**.Journal of Adolescence. Oct;Vol 23(5):569-582.

- Nalbant,A.(1993) **15-22 Yaşları Arasında Bulunan İslahevlerindeki,Gözetim Altındaki ve Suç İşlememiş Gençlerin Benlik Saygısı ve Yaşam Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması.**Hacettepe Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Navaro, Leyla.(2001) **Gerçekten Beni Duyuyor musun?** İstanbul.Remzi Kitabevi.
- Nelson-J,R.(1982) **Danışma Psikolojisi Kuramları.**Çev:Fusun Akkoyun. Cassel Educational Limited.
- Nielsen, D.M.Metha,A.(1994) **Parental Behaviorand Adölescent Self-Esteem in Clinical and Nonclinical Samples.** Adölescense.29(15):255-256.
- Openshaw,D.K;Thomas,D.L.Rollins,B.C.(1984) **Parental İnfluence of Adölescent Self-esteem. Journal of Early.** Adölescense.Fal;Vol 4(3):259-274.
- Öner,N.(1996) **Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği El Kitabı.**Türk Psikologlar derneği.Ankara.
- Öner,U.(1987) **Benlik Gelişimine İlişkin Kuramlar.**(Edt)Bekir Onur.**Ergenlik Psikolojisi.** Ankara. Taş Kitapçılık.
- Özer,D.S,M.K,Özer.(2001) **Çocuklarda Motor Gelişim.** Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.2.Baskı.
- Özoğul,S.N.(1989) **Annenin Çalışmasının ve Bazı Bireysel Niteliklerin Çocuğun Özsaygısına Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Öztürk, İ.(1990) **Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık Duygularını Anlama,Yakınlık Başatlık,kendini suçlama ve saldırganlık Düzeyine Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi s:83 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

- Peterson,R.A.(1991) **Psikosocial Determinants of Disorder:Social Support, Coping an Social Skills İnteractions.**İn p.R.Martin(Ed). **Hand book of behavior terapy and pschological Science.**Co pp,273-283
Newyork:Pergaman.
- Rogge, J,Uwe.(2001) **Çocuklar Büyüyor.** Çev: Gülden Bilgili.İstanbul. Rota Yayınları.
- Rosalind,F,R.(1978) **The Effect of Self Concept Upon Adölescent Comminication With Parents.** Journal of School Healt, (Feb)101.48.100-102.
- Sarı,E.(1998) **Grup Rehberliğinin İlkokul II.Devre Öğrencilerinin Problemlerine ve Benlik Kavramlarına Etkisi.**VII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,Bildiri Özetleri Kitabı,Cilt 1 Selçuk Üniversitesi.Konya.
- Schiamberg L.B.(1988) **Child and Adolescent Development** Macmillian Pulpishing Company a Division of Macmillan Inc.
- Sinha,A.K.Prasad,H.N and Sinha,B.P.(1989) **A study of Parental Attitudes in Child Rearing of School Students.**Manas.11-16.
- Smith M.B. **Attitude Change International Encyclopedia of The Social Sciences** Crowelli Collier and Mac.Millian.1968(458-467)
- Şemin,R.U.(1992) **Gençlik Psikolojisi.** Ankara. Remzi Kitabevi,3.Basım.
- Tezcan,M.(1987) **Gençlerin Aile İçindeki Anlaşmazlıkları.**Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,Ankara Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Yayınları,Cilt:17,Sayı:1-2,Ankara.
- Topses,G.(2003) **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.** Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

- Torucu,B;K.(1990) **13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.9Eylül Üniversitesi.İzmir.
- Tufan, B.(1988) **Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Bir İnceleme**. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Turnbull, R(2001). **Çocuğunuzun Hak Ettiği Anne-Baba Olmak**. (Çev:Günhan Günay), İstanbul. Rota Yayınları.
- Türkoğlu,A.(1994) **99 Soruda Eğitim Bilimlerine Giriş**. İzmir.Baskı:Memleket Gazetecilik ve Matbacılık.
- Uğurel-Şemin,R(1984) **.Gençlik Psikolojisi**. İstanbul Üniversitesi.Edebiyat Fakültesi Yayınları.2.Baskı.İstanbul. Acar Matbaacılık.
- Usta,A.(2004) **“Çocuğun Ruhsal Süreçleri Üzerinde Ailenin Etkisi”**.İnönü Üniversitesi Bilimsel Dergisi,İİBF,Kamu Yönetimi,Cilt:5 Sayı:7 Bahar Yılı.
- Üre,Ömer ve H,Yılmaz. R,Arı.(1999) **Gelişim ve Öğrenme**. Konya. Mikro Basım Yayım Dağıtım.
- Vo,M.T.K.(1995) **The Relationship Between Social Support,Self-esteem,and high-Risk Behavior in AfricaAmerican and Hispanic Adölescent**.Disertation Abstrack İnternational:Section B:The Science and Engineering.95919-052.
- Wenz.G.M.Siperstern,G.N;Untch,A.S;Widaman,K.(1997) **Stress,Social Support,and Adjusment of Adölescents in Middle School**. Journal of Early Adölescense.May;Vol17(2):129-151.

Western,D.(1995) **Self and Narcisizm,Collectivism on The Devolepment of Morals Society**.Combridge Universtuy Pres.Combridge.

Yavuzer,H.(1990) **Çocuk ve Suç** .5.Basım.İstanbul.Remzi Kitabevi.

Yavuzer,H.(1991) **Çocuk Psikolojisi**.6. Basım. İstanbul.Remzi Kitabevi.

Yavuzer,H.(2001) **Çocuk Psikolojisi**.14Basım.İstanbul.Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak,B.(2000) **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara.Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz,A.(2000) **Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu ile Ergenlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişki**.Yayınlanmamış Doktora Tezi.Hacettepe Üniversitesi.Ankara.

Yörükoğlu,A(1989). **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk** .3.Baskı.İstanbul. Özgür Yayın Dağıtım.

Yörükoğlu,A.(1986) **Gençlik Çağı**.Ankara,Türkiye İş Bankası Kültür Yay.,

Yörükoğlu,A.(1990) **Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**.7.Baskı Özgür.İstanbul. Yayın -Dağıtım.

Yörükoğlu,A.(1993) **Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**.8.Baskı Özgür.İstanbul. Yayın -Dağıtım.

EK-1**KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ**

Cinsiyetiniz:

KIZ :

ERKEK:

Sınıfınız:

Okulunuz:

Aşağıda; bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeleri okuyup size en uygun olan seçeneği, X işareti ile işaretleyiniz.

Vereceğiniz samimi cevaplar için teşekkür ederim

	A	B	C	D	E
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık-sık	Her zaman
1-Kişilik özelliklerinizden hoşnut musunuz?					
2-Bir işi yaparken son kararı kendiniz mi verirsiniz?					
3-Bir başarısızlığa uğradığımızda kendinizi her yönden değersiz bulur musunuz?					
4-İşe yaramaz ve acınacak biri olduğunuzu düşünüyor musunuz?					
5-Geçmişe baktığımızda övünecek işler yaptığımızı düşünüyor musunuz?					
6-Olduğunuz gibi görünmek sizi rahatsız eder mi?					
7-Başkalarına göre daha yetersiz olduğunuzu düşünür müsünüz?					
8-Başkaları size önem veriyor mu?					
9-Çevrenizde aranan bir insan mısınız?					
10-Ulaştığınız başarılar kendi yetenek ve çabalarınızın sonucu mudur?					
11-Kendinizden hoşnut musunuz?					
12-Bir konuda eleştiri aldığımızda kendinizi değersiz biri olarak görüyor musunuz?					
13-İlgi ve ihtiyaçlarınızın neler olduğunu bilip bunları karşılayacak biçimde davranır mısınız?					
14-Bazı konularda başarısız olsanız da kendinizi değerli bulur musunuz?					
15-Üzerinize aldığımız işi başarı ile bitirebilir misiniz?					
16-Haksızlığa uğradığımızda mücadele eder misiniz?					
17-Toplantılarda söz alarak kendi görüşlerinizi ifade eder misiniz?					
18-Bir ortamda karar verilirken sizin önerilerinizin de dikkate alınmasına önem verir misiniz?					
19-Yeneklerinize güvenir misiniz?					
20-Başkaları sizinle olmaktan zevk alır mı?					

EK:2**AÇIKLAMA:****ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ**

Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini; Çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden bir liste verilmiştir. Sizden istenen bunları okuyup annenizin yada babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne kadar uyduğunu düşünerek; seçeneklerden uygun bulunduğunuzu X işareti ile işaretlemenizdir. Vereceğiniz samimi cevaplar için teşekkür ederim.

	A	B	C	D	E
	Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Çok uygun	Tamamen uygun
1-Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2-Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3-Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4-Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmış gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5-Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.					
6-Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir,geldiklerinde onlara iyi davranırdı.					
7-Elinden geldiği kadar ,her konuda fikrimi almaya özen gösterir.					
8-Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır ,onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.					
9-Bana hükmetmeye çalışır.					
10-Bu gün bile alışverişe çıkacağım zaman ,kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.					
11-Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12-Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.					
13-Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14-Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.					
15-Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.					
16-Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					
17-Sevmediğim yemekleri ,yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.					
18-Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					

19-Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür ,evde yalnız kalmamdan kaygılanır.					
20-Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21-Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22-Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka,sinemaya gitmeyi ihmal etmezdi.					
23-Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.					
24-Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar,kırık not aldığımda cezalandırırdı.					
25-Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26-Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.					
27-Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28-Her zaman ,her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29-Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.					
30-Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.					
31-Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32-Benim iyiliğimi istediğini , benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.					
33-Her zaman nerde olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34-İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok , daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.					
35-Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.					
36-Aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.					
37-Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38-Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39-Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40-Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					